

XXXI. ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI
KONFERENCIA

Állam- és Jogtudományi Szekció

**A HÁZASSÁG ÉS A BEJEGYZETT
ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT
JOGINTÉZMÉNYÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA**

Az azonos nemű párok együttélési formáinak jogi
elismerése az egyes országokban

JELIGE: „Tolerancia”

2012

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	4
1. A HÁZASSÁG ÉS A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT RENDSZERBELI ELHELYEZÉSE	6
2. A HÁZASSÁG ÉS A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT FOGALMAINAK ÖSSZEVEETÉSE	6
3. A HÁZASSÁG ÉS A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT LÉTREJÖTTÉT MEGELŐZŐ ELJÁRÁSOK	7
4. A HÁZASSÁG ÉS A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT LÉTREJÖTTÉNEK TÖRVÉNYES FELTÉTELEI	8
4.1. Nemlétező házasság – nemlétező bejegyzett élettársi kapcsolat	8
4.2. Érvénytelen házasság – érvénytelen bejegyzett élettársi kapcsolat.....	9
4.3. Színleges házasság – színleges bejegyzett élettársi kapcsolat.....	11
5. A HÁZASSÁG, VALAMINT A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT JOGHATÁSAI.....	11
5.1. Az egymással azonos joghatások	11
5.1.1. A két jogintézmény családjogi joghatásainak összevetése.....	12
5.1.2. A két jogintézmény polgári jogi (öröklési jogi) joghatásainak összevetése..	15
5.2. A házassághoz kapcsolódó, de a bejegyzett élettársi kapcsolatra nem alkalmazható speciális jellegű jogkövetkezmények.....	16
5.2.1. Közös gyermekké fogadás.....	16
5.2.2. Apasági vélelem keletkezése	17
5.2.3. Házastársak névviselésére vonatkozó rendelkezések	17
5.2.4. Az emberi reprodukcióra irányuló, külön törvény szerinti eljárások házastársakra vonatkozó rendelkezései.....	18
6. A HÁZASSÁG, VALAMINT A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT MEGSZŰNÉSE, ILLETVE MEGSZÜNTETÉSE	18
6.1. Megszűnés valamelyik fél halála által.....	19
6.2. Hatóság általi megszüntetés	19
6.2.1. A két jogintézmény bíróság általi megszüntetése	20
6.2.1.1. Egyező akaratnyilvánításon /egyezségen vagy különélésen/ alapuló felbontás	20
6.2.1.2. Okfeltáráson alapuló /tényállásos/ felbontás	21

6.2.2. A bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetése.....	21
7. KÜLFÖLDI KITEKINTÉS: AZ AZONOS NEMŰ SZEMÉLYEK PÁRKAPCSOLATI FORMÁIRA VONATKOZÓ EGYES KÜLFÖLDI SZABÁLYOZÁSI MODELLEK	23
7.1. Országok, amelyekben az azonos nemű párok számára a házasságkötés és a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése egyaránt engedélyezett.....	24
7.1.1. Hollandia.....	25
7.1.2. Belgium.....	26
7.1.3. Spanyolország	27
7.1.4. Kanada	28
7.1.5. Dél-Afrikai Köztársaság	29
7.1.6. Norvégia.....	30
7.1.7. Vermont – Amerikai Egyesült Államok	31
7.1.8. Argentína.....	32
7.2. Országok, amelyek az azonos nemű személyek számára lehetővé teszik a házasságkötést.....	32
7.2.1. Amerikai Egyesült Államok	32
7.2.1.1. Massachusetts.....	33
7.2.1.2. Connecticut, Iowa, Maine, New Hampshire, New York, Maryland és Washington	34
7.2.1.3. Kalifornia	34
7.2.2. Portugália	35
7.3. Országok, amelyek az azonos nemű személyek számára lehetővé teszik a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését.....	35
7.3.1. Dánia	36
7.3.2. Franciaország	36
7.3.3. Németország	37
7.3.4. Egyesült Királyság	38
7.3.5. Csehország	40
7.4. Országok, amelyekben különböző okoknál fogva nem ismerik el az azonos nemű személyek párkapcsolatait.....	40
ZÁRÓ GONDOLATOK	43
FELHASZNÁLT IRODALOM	44
INTERNETES FORRÁSOK.....	47
FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK, ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI HATÁROZATOK.....	48

*„Az állam [...] fenntarthat és támogathat hagyományos intézményeket, mint ahogy az új jelenségek elismerésére létrehozhat új jogi formákat is, s ezzel egyszersmind a közfelfogás számára a 'normalitás' határait tágíthatja.”
(14/1995. (III. 13.) AB határozat)*

BEVEZETÉS

A hatályos magyar jog a párkapcsolati formákat részben családjogi jellegű jogintézményként – ezen belül a különböző neműek házasságaként, valamint az azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolataként –, részben pedig az együttélő akár különböző nemű, akár azonos nemű élettársak vagyoni viszonyaira egyaránt irányadó polgári jogi jellegű formátlan kötelemként szabályozza, végül módot ad arra is, hogy ezen utóbbi de facto élettársak – nemüktől függetlenül – kapcsolatuk nyilvántartásba vételét kérjék (regisztrált élettársi kapcsolat¹).

Alaptörvényünkben következően a jogrendszerünkben – összhangban a vonatkozó nemzetközi emberi jogi egyezményekkel – a párkapcsolati formák kivétel nélkül „párkapcsolatként” kerülnek szabályozásra, azaz két természetes személy – egy férfi és egy nő, illetőleg két férfi vagy két nő együttéléseként. A fentiek alapján tehát hazánkban nem lehetséges sem a különböző nemű, sem pedig az azonos nemű személyek csoportos együttélésének jogi legitimációja.

Az alkotmányos alapjogokból ugyanakkor levezethető a homoszexuálisok olyan élettársi közösségének állami elismerése, amely lényegi vonásaiban az Alaptörvény által kiemelt védelemben részesített jogintézményhez, a házassághoz közelít. Egy ilyen új jogi konstrukció nem sérti vagy veszélyezteti a házasság indokoltan speciális helyzetét, ahogyan a különböző nemű személyeknek – szintén az Alaptörvényből származtatott – házasságkötéshez való jogát² sem.

Ahogyan az Alkotmánybíróság fogalmaz a kérdésben: „a házasság, mint alapvető társadalmi intézmény alkotmányi védelmének [...] követelménye [...] értelemszerűen nem

¹ A Polgári Törvénykönyvünk szerinti de facto élettársi kapcsolat fennállásának közokiratban, közjegyző előtt történő elismeréséhez, valamint a települési önkormányzatok jegyzőjétől kért tanúsítványhoz képest – amelyekre a mai napig lehetősége nyílik mind a heteroszexuális, mind pedig a homoszexuális kapcsolatban élő élettársaknak – a 2009. évi XXIX. törvény új alternatívaként biztosítja immáron az effajta kapcsolatoknak a Magyar Országos Közjegyzői Kamara által vezetett Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása nevű számítógépes adatbázisba való fakultatív regisztrálását. Maga a regisztráció ténye azonban az együttélési formát nem befolyásolja, nem változtat a de facto élettársi kapcsolat polgári jogi jellegén sem, csupán a párkapcsolat fennállásának bizonyítását könnyíti meg, illetve különmeműek esetében az apasági vélelem rendezését szolgálja.

² Magyarország Alaptörvénye L) cikkének (1) bekezdése

érvényesül azok vonatkozásában, akik azonos neműk következtében nem köthetnek egymással házasságot”.³

Ugyanakkor „két személy tartós életközössége megvalósíthat olyan értékeket, hogy az érintettek személyi méltóságának egyenlő figyelembevétele alapján az együttélő személyek nemétől függetlenül igényt tarthat jogi elismerésre.”⁴ „Az azonos neműek párkapcsolata számára [...] az elismerés és a védelem igénye – mivel ők házasságra nem léphetnek – az emberi méltósághoz való jogból⁵, és az abból származtatott önrendelkezési jogból, az általános cselekvési szabadságból, illetve a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogból⁶ levezethető.”⁷

Céлом jelen dolgozattal, hogy felvázoljam a homoszexualitás⁸ társadalmi megítélésének hazánkban is – leginkább az utóbbi évtizedben – végbemenő liberalizálódásának köszönhetően lezajlott új jogalkotási folyamatok eredményeinek lényegi jellemzőit.

Az elkövetkezendő fejezetekben – a téma címének megfelelően – az azonos neműek számára újonnan kialakított jogintézményt – a bejegyzett élettársi kapcsolatot – a hagyományosan kizárólag különböző neműek által létesíthető, több ezer éves egyházi, valamint több mint száz éves világi kultúrára⁹ visszatekintő házassággal kívánom részleteikben, különböző szempontok alapján összehasonlítani – immáron a jelenleg hatályos törvény nyomán.¹⁰

Végül az Olvasóban kialakult kép további árnyalása érdekében egyfajta ízelítőt kívánok nyújtani a homoszexualitás és az azonos neműek párkapcsolati formáinak külföldi elfogadottságáról.

³ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat

⁴ 14/1995. (III. 13.) AB határozat, ABH 1995, 82, 84.

⁵ Magyarország Alaptörvényének II. cikke

⁶ 8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 42, 45.

⁷ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat

⁸ A homoszexualitás a szexuális irányultság egyik fajtája, amikor egy személy érzelmi és szexuális vonzódása kizárólag vagy főként azonos nemű emberek felé irányul; ezen kívül időnként az azonos neműek közötti szexuális tevékenységet is így nevezik, mely a homoszexuális irányultságtól függetlenül is létrejöhet. / Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Homoszexualit%C3%A1s> /

⁹ Magyarországon a házasság átfogó törvényi szabályozására először az 1894. évi XXXI. törvénycikkkel került sor.

¹⁰ A bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményét a 2009. évi XXIX. törvény hozta létre, amely 2009. július 1. napján lépett hatályba és jelenleg is hatályos.

1. A HÁZASSÁG ÉS A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT RENDSZERBELI ELHELYEZÉSE

Amíg a házasság tisztán családi jogi jogintézmény, addig a bejegyzett élettársi kapcsolatra inkább családjogi jellegű jogintézményként tekinthetünk. A házasság hatályos jogunkban történő szabályozását a Családjogi törvény (a továbbiakban: Csjt.) végzi el, ezzel szemben a különböző neműek házasságával szinte azonos jellegű, új párkapcsolati forma szabályozására – amely jogviszony kizárólag az azonos neműek között létesíthető – a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi jogviszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény (a továbbiakban: Békmtv.) kerít sort.

Az Új Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyvének tervezete¹¹ – jelenlegi formájában – a két jogintézmény közt még fennálló rendszertani jellegű különbséget is megszüntetné, hiszen abban a házasság mellett már a bejegyzett élettársi kapcsolat is helyet kapott.¹²

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy egyes vélemények szerint az Új Polgári Törvénykönyv parlamenti vitája eredményeként előfordulhat, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat mégsem kap helyet a végleges törvénytövegben, amennyiben pedig ez bekövetkezik, akkor továbbra is megmaradna a jogintézmény pusztán családjogi jellegűnek, hiszen azt kizárólag a Családjogi Könyvön kívüli külön törvény¹³ szabályozná.

2. A HÁZASSÁG ÉS A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT FOGALMAINAK ÖSSZEVETÉSE

A házasság fogalmát ex lege egyik jogszabály sem határozza meg, azonban legfontosabb jellemzői, illetve létrejövetele és annak feltételei alapján mégis megadható egyfajta definíció. Ennek megfelelően a házasság: „Egy férfi és egy nő szabad, önkéntes szövetsége, amely házastársi jogokat és kötelezettségeket keletkeztet, az egyenjogúság

¹¹ Új Polgári Törvénykönyv, Negyedik Könyv, Családjog
Letölthető: <http://www.ujptk.hu/dok2012/tvkonyv/Uj%20Polgari%20Torvenykonyv%20-%20a%20Kodifikacios%20Fobizottsag%20Javaslat%20-%20kozzetelre.pdf>

¹² Új Polgári Törvénykönyv, Negyedik Könyv, Negyedik Rész

¹³ 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról

jegyében, melynek célja önálló család alapítása, és a törvény által meghatározott formai (alaki) követelmények megtartásával jön létre.”¹⁴

A bejegyzett élettársi kapcsolat „fogalmára” is leginkább szintén csak a Békmtv.-nek a jogviszony létrejöttére vonatkozó rendelkezéseiből következtethetünk, ennél fogva: „Bejegyzett élettársi kapcsolat akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelenlévő két, tizennyolcadik életévét betöltött, azonos nemű személy személyesen kijelenti, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatot kíván létesíteni.”¹⁵ Kiskorú részére – a házasságkötéstől eltérően – a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése vonatkozásában még a gyámhatóság sem adhat engedélyt,¹⁶ ezért fogalmilag kizárt a nagykorúság megszerzése bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése által.

A két jogintézmény fogalmának összevetésekor láthatjuk, hogy házasságot csak két különnemű személy köthet egymással, míg bejegyzett élettársi kapcsolatot kizárólag azonos nemű személyek – két férfi, illetőleg két nő – létesíthetnek egymással. A bejegyzett élettársi kapcsolatnál – a jellegéből adódó természetszerű következményként – hiányzik az önálló család alapítása mint célzat, ezzel szemben a házasságok esetében az önálló család alapítása mondhatni evidensen megfogalmazható – bár nem szükségképpen – célkitűzés.

További hasonlóságként említhető, hogy a felek mindkét jogviszony esetében természetszerűleg egyenjogúak – ami nyilvánvalóan a polgári jogi, valamint a családjogi jogviszonyok egyértelmű sajátosságából következik.

3. A HÁZASSÁG ÉS A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT LÉTREJÖTTÉT MEGELŐZŐ ELJÁRÁSOK

A leendő házasfeleknek, illetőleg a majdani bejegyzett élettársaknak először is az anyakönyvvezető előtt nyilatkozniuk kell afelől, hogy legjobb tudomásuk szerint házasságkötésüknek, illetve utóbbi esetben a bejegyzett élettársi kapcsolatuknak nincs törvényes akadálya, egyszersmind igazolniuk is kell, hogy a házasságkötésük, valamint a bejegyzett élettársi kapcsolatuk törvényes feltételei fennállnak.

Ezen túlmenően mindkét házastulót nyilatkozattételi és megegyezési kötelezettség is terheli a házassági név vonatkozásában. A nyilatkozattételnek a bejegyzett élettársak

¹⁴ HEGEDŰS Andrea: Családi jog. Egyetemi Jegyzet. Szeged, Kis-Ker Bt. 2009. 29. p.

¹⁵ A bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi jogviszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény (a továbbiakban: Békmtv.) 1. § (1) bekezdése

¹⁶ Id. Békmtv. 1. § (2) bekezdése

relációjában nincs jelentősége, hiszen számukra a Békmtv. 3. § (3) bekezdésének kifejezett tiltó rendelkezése miatt ebben a formában nincs lehetőség arra, hogy összetartozásukat a kívülvilág számára a közös névviselés által is hangsúlyozzák.

További eltérés a két jogintézmény tekintetében, hogy a házasságkötés időpontjára irányadó, a szándék bejelentésétől számított minimum harminc napos határidő a bejegyzett élettársakra nem vonatkozik.

Végül megemlíthető, hogy a Csjt. 39. §-a szerinti ún. utólagos házasságkötésen alapuló apasági vélelemre vonatkozó rendelkezéseket a bejegyzett élettársakra nem lehet alkalmazni, másfelől értelemszerűen a feleknek nincs jogi lehetőségük a születendő gyermekük családi neve iránti megállapodásra.

4. A HÁZASSÁG ÉS A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT LÉTREJÖTTÉNEK TÖRVÉNYES FELTÉTELEI

„Az alaki feltételek hiányának és a bejegyzési akadályok (érvénytelenségi okok) fennállásának jogkövetkezményeire tekintettel a bejegyzett élettársi kapcsolat lehet létező és nemlétező, illetőleg érvényes vagy érvénytelen, míg a felek által szándékolt jogkövetkezményekre figyelemmel valós vagy színleges (névleges) is.”¹⁷ Ez a megállapítás a házasságra is megfelelően irányadó azzal a kis eltéréssel, hogy ez utóbbi vonatkozásában nem bejegyzési, hanem (abszolút és relatív) házassági akadályokról beszélhetünk.

4.1. NEMLÉTEZŐ HÁZASSÁG – NEMLÉTEZŐ BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT

A házasság, valamint a bejegyzett élettársi kapcsolat akkor jön létre, ha az együttesen jelen lévő házasulók/leendő bejegyzett élettársak az anyakönyvvezető előtt személyesen kijelentik, hogy egymással házasságot/bejegyzett élettársi kapcsolatot kívánnak létesíteni. A házasságkötés és a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése is azonosan, két (nagykorú és cselekvőképes) tanú jelenlétében, nyilvánosan történik.

Az anyakönyvvezető a házasságot, illetőleg a bejegyzett élettársi kapcsolatot annak létrejöttékor anyakönyvezi. A házasság, valamint a bejegyzett élettársi kapcsolat létrejöttéről szóló anyakönyvi bejegyzés pusztán deklaratív hatályú, hiszen a házasságot és

¹⁷ CSÜRI Éva: Párkapcsolati formák a hatályos magyar jogban. A házasság, a bejegyzett élettársi kapcsolat és az élettársi viszony igazolása. In: Közjegyzők Közlönye, 2010. XIV. évf. 6. sz. 7. p.

így a bejegyzett élettársi kapcsolatot is a felek nyilatkozata hozza létre, nem pedig maga a bejegyzés.

Nemlétező házasságról/nemlétező bejegyzett élettársi kapcsolatról van szó, amennyiben a házasság/bejegyzett élettársi kapcsolat létrejöttére vonatkozó minimális feltételek sem állnak fenn, azaz a házasság, illetőleg a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésére irányuló szándékot a felek nem (anyakönyvi szakvizsgával rendelkező) anyakönyvvezető előtt jelentik ki, nincsenek személyesen jelen, nem hangzik el részükről az egybehangzó nyilatkozat a házasságkötésre, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolatra irányulóan, vagy a nyilatkozat feltételhez, netán időhöz kötött.

Akkor sem jön létre házasság, ha azt két azonos nemű személy (tehát nem egy férfi és egy nő) létesítette, ennek megfelelően nem jön létre a bejegyzett élettársi kapcsolat sem két különböző nemű személy között.

A nemlétező házassághoz, nemlétező bejegyzett élettársi kapcsolathoz nem fűződik semmiféle jogkövetkezmény, még maradék joghatásokról sem beszélhetünk, és ilyen esetekben az érintett anyakönyvi bejegyzés törlésének van helye.

4.2. ÉRVÉNYTELEN HÁZASSÁG – ÉRVÉNYTELEN BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT

A házasság, illetőleg a bejegyzett élettársi kapcsolat érvénytelenségének a megállapítására ad alapot, amennyiben a házasság valamilyen házassági vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat valamely bejegyzési akadály(ok) ellenére jött létre. A házassági, valamint a bejegyzési akadályok ún. érvénytelenségi okokként kerülnek szabályozásra: beszélhetünk abszolút és relatív érvénytelenségi okokról.

Amíg a házasságkötésre, illetőleg a bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó abszolút jellegű akadály azt jelenti, hogy az adott körülmény fennállása minden ember tekintetében azonosan a házasság, illetőleg a bejegyzett élettársi kapcsolat érvénytelenítésére vezethet, addig a relatív jellegű akadályok csak bizonyos személyi körön belül jelentenek érvénytelenségi okot.

A dolgozat terjedelmi korlátaira figyelemmel ehelyütt eltekintek a részletes vizsgálódástól és csupán annyit kívánok leszögezni, hogy az abszolút és a relatív jellegű házassági akadályok analógiájára alakulnak megfelelően az abszolút és relatív jellegű bejegyzési akadályok is, attól eltekintve, hogy bejegyzett élettársi kapcsolatot minden

esetben – a házasságtól eltérően – kizárólag nagykorú személyek létesíthetnek, ennél fogva az ilyen kapcsolat kiskorú általi létesítése abszolút bejegyzési akadállyal minősül.

„A házasságot és – ebből következően – a bejegyzett élettársi kapcsolatot nem önmagában valamely érvénytelenségi ok pusztá fennállása esetén, hanem csak akkor lehet érvénytelennek tekinteni, ha azt az arra [...] jogosultak valamelyike által [...] meghatározott alperes ellen megindított érvénytelenítési perben hozott – mindenkivel szemben hatályos – bírósági ítélet érvénytelennek nyilvánította azért, mert azt valamely házassági, illetve bejegyzési akadály ellenére kötötték meg, illetve jegyezték be, vagy azt házassági, illetve bejegyzési akadály hiányában ugyan, de az érvényességhez szükséges alaki szabályok megsértésével kötötték meg, illetve jegyezték be.”¹⁸

Az érvénytelenítés jogkövetkezménye, hogy a házasfelek a házasság, a bejegyzett élettársak pedig a kapcsolat létrejöttének időpontjára visszaható (ex tunc) hatállyal visszanyerik a házasságkötéshez, illetőleg bejegyzett élettársi kapcsolat létesítéséhez való jogukat.

Ilyen esetekben azonban az érvénytelenített házasság, illetve az érvénytelenített bejegyzett élettársi kapcsolat vagyoni joghatásait az érvénytelenség ún. maradék joghatásaként figyelembe kell venni és azoknak az elbírálása a vélt házasságra, valamint a vélt bejegyzett élettársi kapcsolatra irányadó rendelkezések alapján történik.

Kétoldalú vélt házasság, illetve kétoldalú bejegyzett élettársi kapcsolat esetén, tehát amikor mindkét fél jóhiszeműen járt el a jogviszony létesítésekor, az ilyen házasság/bejegyzett élettársi kapcsolat vagyoni joghatásai megegyeznek az érvényesen létrejött házasság/bejegyzett élettársi kapcsolat vagyoni joghatásaival. Ilyenkor az érvénytelenítést követően a felek oly módon érvényesíthetik vagyoni joghatásaikat, mintha a házasságot/bejegyzett élettársi kapcsolatot az érvénytelenné nyilvánítás időpontjában a bíróság felbontotta volna.

Viszont ha egyoldalúan vélt házasságról vagy ilyen bejegyzett élettársi kapcsolatról van szó, akkor az előbbi rendelkezések kizárólag a jóhiszemű fél kérésére alkalmazhatók.¹⁹

¹⁸ CSÜRI 2010. 14. p.

¹⁹ Csjt. 33. §

4.3. SZÍNLEGES HÁZASSÁG – SZÍNLEGES BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT

Színleges vagy „névleges” házasságról/bejegyzett élettársi kapcsolatról és nem vélt házasságról/bejegyzett élettársi kapcsolatról beszélünk, ha a házasság, illetőleg a bejegyzett élettársi kapcsolat létrehozásakor a felek valójában a házasság, valamint a bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásaitól eltérő, más joghatást vagy célt kívántak kiváltani, amelyet rendszerint elpalástolnak – például valamelyik fél másik országba való áttelepülésének kieszközölése volt a mögöttes cél.

A fent említett esetekben a felek szándéka már eredetileg sem arra irányul, hogy egymással házassági vagy bejegyzett élettársi életközösségre lépjenek, ahogyan arra sem, hogy a kettejük között fennálló jogviszonyra a házasság vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat jogi hatásai vonatkozzanak.

5. A HÁZASSÁG, VALAMINT A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT JOGHATÁSAI

5.1. AZ EGYMÁSSAL AZONOS JOGHATÁSOK

A bejegyzett élettársi kapcsolat jogi hatásainak szabályozását a jogalkotó a házasság joghatásaira való utaló szabály révén oldotta meg: „ha e törvény eltérően nem rendelkezik, vagy e törvény a rendelkezés alkalmazását nem zárja ki, megfelelően alkalmazni kell a házasságra, a házastársra vagy házastársakra, az özvegyekre, az elvált személyre, a hajadonra, a nőtlenre, valamint a házaspárra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársi kapcsolatra, a bejegyzett élettársra vagy bejegyzett élettársakra, az elhunyt bejegyzett élettárs túlélő bejegyzett élettársára, arra a személyre, akinek a bejegyzett élettársi kapcsolatát megszüntették, aki még nem volt házas és bejegyzett élettársi kapcsolatot még nem létesített és a bejegyzett élettársakra.”²⁰

Kijelenthető, hogy a bejegyzett élettársakat természetesen megilletik azon jogok, illetve vonatkoznak rájuk azon kötelezettségek, amelyek túlnyomórészt a házasfelekkel megegyezően már ma is járnak a Ptk. szerinti de facto élettársi kapcsolatban élők számára – mint például az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvényben szabályozott egészségügyi információhoz jutási és döntési jogok vagy a reprodukciós eljárás céljából történő ivarsejt-adományozás joga.

²⁰ Békmtv. 3. § (1) bekezdése

Ezen kívül – a hozzátartozói kapcsolat keletkezése miatt – „a bejegyzett élettársakat mindazok az adójogi, munkajogi, szociális, bevándorlási, honosítási, stb. kedvezmények megilletik, mint a házasságban élőket, illetve ugyanazok az eljárási szabályok is vonatkoznak rájuk, mint a házastársakra”²¹ – például a tanúvallomás megtagadásának joga és egyéb összeférhetetlenségi szabályok vonatkozásában.

Összességében elmondható tehát, hogy néhány kivételtől eltekintve a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat – eltérő törvényi rendelkezés hiányában – lényegében azonos joghatásokkal bír.

5.1.1. A KÉT JOGINTÉZMÉNY CSALÁDJOGI JOGHATÁSAI

VAGYONJOGI JOGHATÁSOK

A házastársi vagyontársaság mintájára a bejegyzett élettársi kapcsolat anyakönyvezésével a bejegyzett élettársak között, az életközösség időtartamára bejegyzett élettársi vagyontársaság keletkezik, s ennek megfelelően mindaz, amit a bejegyzett élettársi kapcsolatban élők az életközösségük ideje alatt akár együttesen, akár külön-külön szereztek – kivéve, ami a Csjt. 28. §-a alapján a különvagyon részét képezi –, a bejegyzett élettársak osztatlan közös tulajdonának számít.

Ezen vagyoni joghatás érvényesüléséhez azonban nem elégséges pusztán az élettársi kapcsolat anyakönyvi bejegyzésének ténye, hanem szükséges a bejegyzett élettársi életközösség tényleges megkezdése és folyamatos fennállása is. Egyébként amellet, hogy a házasság, illetőleg a bejegyzett élettársi kapcsolat anyakönyvi bejegyzésével a felek között az életközösség is egyúttal létrejön, törvényes vélelem szól.²² Az előbbiekből következik, hogy amennyiben a felek közti életközösség megszűnik, az ilyen irányú vagyoni hatások is nyilvánvalóan megszűnnek, annak ellenére is, hogy esetlegesen a házasság vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat a felek között továbbra is fennáll. Ugyanakkor, ha az életközösség valamely okból csak átmenetileg szakad meg a felek között, az a vagyontársaságot nem szünteti meg, hanem azt egységesnek és folyamatosnak kell tekinteni a vagyoni igények rendezése szempontjából.

A házastársi, illetőleg a bejegyzett élettársi vagyontársaság az érintettek kérelmére, fontos okból, akár a házasság, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolat fennállása alatt is megszüntethető a bíróság végzése által, nemperes eljárás során.

²¹ CSÜRI 2010. 17. p.

²² BH 1992/6/398.

Fontos itt megemlíteni, hogy a házasságkötést, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolat létrejöttét megelőzően az együttélő felek – akik ekkor a polgári jog által szabályozott de facto élettársaknak tekintendők – vagyoni jogviszonyaira nem a Ptk. lesz irányadó, hanem az utóbb létesített házasságra, illetőleg bejegyzett élettársi kapcsolatra tekintettel a Csjt. 27-31. §-ai. Ilyenkor tehát a bejegyzett élettársi kapcsolat vagyoni joghatásait – a házasságéval azonosan – a felek között létrejövő életközösség tényleges kezdetének az időpontjától kell számítani.

Azonban ha a felek a kapcsolatuk hatóság általi felbontása után az életközösséget továbbra is folytatják, vagy a megszakadt életközösséget a felbontás után visszaállítják anélkül, hogy hivatalossá tennék azt, és újabb házasságot vagy bejegyzett élettársi kapcsolatot kötnének, a törvényes vélelem nem lesz irányadó. A házasság vagy bejegyzett élettársi kapcsolat hatóság általi felbontása ugyanis a házastársi, illetőleg a bejegyzett élettársi vagyontársaságot minden esetben megszünteti, amelyet nem támaszthat fel annak későbbi esetleges visszaállítása sem.

A Csjt. vagyontársasági rendszere a reálszerzés elvén nyugszik. A házastársak, valamint a bejegyzett élettársak összes vagyonán belül három ún. alvagyont különböztethetünk meg: a felek közös vagyonát és a két fél különvagyonát. „A két különvagyon mindegyik bejegyzett élettársnak [és házastársnak] a másiktól független rendelkezése alatt áll, a közös vagyonról viszont csak közös egyetértésben rendelkezhetnek, ezért főszabály szerint bármelyikük visszatértes ügyletéért a másik bejegyzett élettárs [házastárs] felelőssége is fennáll a közös vagyon reá eső része erejéig, és közös a kezelés, a birtoklás joga is.”²³

A három alvagyon elkülönült státuszából következően az alvagyonok saját vonatkozásában felmerült terhek és kötelezettségek az egyes alvagyonokat külön-külön terhelik. Az alvagyonok között megtérítésnek annyiban lehet helye, amennyiben az egyik alvagyon a másik alvagyon terhére gyarapodott. A közös vagyon megosztása során – amire általában az életközösség megszűnésekor kerül sor –, bármelyik fél igényelheti, hogy a másik fél térítse meg a közös vagyonból a különvagyonba, illetőleg a különvagyonból a közös vagyonba történt beruházásokat, valamint követelhetik egymástól a kezelési és fenntartási költségeket.

²³ CSÚRI 2010. 13. p.

A közös vagyon megosztása többféleképpen történhet: a házastársak, illetőleg a bejegyzett élettársak megállapodásával, vagyis peren kívüli szerződésével, a felek perbeli egyezségével, valamint a bíróság polgári perben hozott ítélete által.

A házasulók a házasságkötés, illetve a leendő bejegyzett élettársak a bejegyzés előtt, valamint azt követően is az egymás közti vagyoni viszonyaikat a házassági, illetőleg a bejegyzett élettársi életközösség tartamára házassági/bejegyzett élettársi vagyoni szerződéssel rendezhetik. A Csjt. házasságra – és ezáltal a bejegyzett élettársi kapcsolatra is megfelelően – irányadó vagyoni szabályozása diszpozitív jellegű, azaz a rendelkezései csak annyiban kerülnek tényleges alkalmazásra, amennyiben a felek nem kötöttek vagyoni szerződést, a felek szerződése érvénytelen, illetve a szerződés nem rendezi a felek közti vagyoni viszonyokat teljes körűen.

A házassági/bejegyzett élettársi vagyoni szerződés alaki érvényességi kelléke, hogy azt a felek közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalják.

TARTÁS

A bejegyzett élettársi kapcsolat a házassággal megegyező tartalmú és terjedelmű tartási kötelezettségeket keletkeztet a felek és esetlegesen az érintett gyermekek vonatkozásában.

Ennélfogva a Legfelsőbb Bíróság házastársi tartásra való érdemtelenségről szóló V. számú Polgári Elvi Döntését a bejegyzett élettársakra is megfelelően alkalmazni kell: a volt házastársától, illetőleg a volt bejegyzett élettársától házastársi/bejegyzett élettársi tartás igénylésére jogosult az a személy, aki a házasság vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat felbontása után, arra önhibáján kívül szorul rá. Kivételt képez ez alól az az eset, amikor az illető a tartásra a házassága vagy a bejegyzett élettársi kapcsolatának fennállása alatt tanúsított magatartása miatt érdemtelenné vált. A különélő, önhibáján kívül rászoruló házastársát, illetőleg bejegyzett élettársát pedig a házastárs, illetve a bejegyzett élettárs akár a különvagyona terhére is köteles eltartani, amennyiben a tartást a közös vagyonból nem lehet fedezni és a tartás nem veszélyezteti a kötelezett saját, valamint annak a személynek vagy személyeknek a megélhetését, akinek eltartására házastársával, illetve bejegyzett élettársával egy sorban köteles.

A házastársat, illetőleg a bejegyzett élettársat terhelő tartási kötelezettség jogosultjai között – a többi rokont a gyermek kivételével megelőzve – első helyen áll a házastárs, valamint a bejegyzett élettárs, illetőleg az elvált házastárs és az a személy,

akinek a bejegyzett élettársi kapcsolatát megszüntették, akik a különélő házastárssal/bejegyzett élettárssal egysorban követelhetnek tartást.

A házastárs, illetőleg a bejegyzett élettárs a házastársának, illetve a bejegyzett élettársának a háztartásban vele együtt élő olyan tartásra szoruló kiskorú gyermekét (mostohagyermekét) köteles eltartani, akit a házastársa vagy bejegyzett élettársa az ő beleegyezésével hozott a közös háztartásba.

A mostohaszülő másodlagos tartási kötelezettsége azonban főszabály szerint csak a természetbeni tartásra irányul, emellett nem érinti a gyermekétől különélő vérszerinti szülőnek a gyermekével szemben változatlan formában fennálló elsődleges tartási kötelezettségét.

LAKÁSHASZNÁLAT

A házastársak, valamint a bejegyzett élettársak lakáshasználatának rendezése elsődlegesen a közöttük létrejött szerződés alapján, erre irányuló szerződés hiányában pedig a Csjt. szerint történik. „E szabályok szerint [...] a kapcsolat megszűnése esetén a lakás használata tárgyában a bíróság akkor dönt, ha a lakásban a [házastársak és] bejegyzett élettársak egyikőjük vagy mindkettőjük tulajdonjoga vagy bérleti joga alapján laknak.”²⁴ Az ítélkezési gyakorlat tehát nem támogatja az egymással szembeni perindítást abban az esetben, ha a házastársak vagy a bejegyzett élettársak az adott lakásban ún. járulékos jogcím alapján – például szívességi lakáshasználat címén –, illetőleg jogcím nélkül laknak.

Ilyen esetekben a lakás tulajdonosa, illetőleg a lakással rendelkezni jogosult a házastársak, illetve bejegyzett élettársak bármelyikével szemben pert indíthat a lakás elhagyása érdekében és ilyenkor a távozásra köteles házastársakat, illetve bejegyzett élettársakat még a lakáshasználati jog ellenértéke sem illeti meg.²⁵

5.1.2. A KÉT JOGINTÉZMÉNY POLGÁRI JOGI (ÖRÖKLÉSI JOGI) JOGHATÁSAINAK ÖSSZEVETÉSE

A házastársakéval teljesen azonos öröklési jogi státusz illeti meg a bejegyzett élettársakat, tehát a túlélő bejegyzett élettárs törvény vagy végintézkedés jogcímén

²⁴ CSÚRI 2010. 16. p.

²⁵ BH 1989/10/403., CDT 239. és BH 1997/2/75., CDT 203.

egyaránt örökölhét elhunyt bejegyzett élettársa után.²⁶ Ennélfogva az özvegy bejegyzett élettárs – az özvegy házastársához hasonlóan – mindkét esetben lehet állagörökös, illetőleg haszonélvezeti jog örökös is. Törvényes öröklés jogcímén azonban csak ún. özvegyi haszonélvezeti jog örökölhét, amely nem feltétlenül a jogosult haláláig áll fenn, hiszen amennyiben az özvegy újabb házasságot/bejegyzett élettársi kapcsolatot létesít, az őt megillető haszonélvezeti jog megszűnik.

Annak ellenére, hogy a túlélő házastárs, illetve a túlélő bejegyzett élettárs az örökhagyó egyik legközelebbi hozzátartozója, a hagyaték tárgyai állagot (tulajdonjogot) a törvényes öröklési rend alapján csak akkor örökölhét, ha az örökhagyó leszármazók nélkül hunyt el.

Ezen ellentmondásosnak mondható helyzetnek a kompenzálásaképpen a Ptk. az örökhagyó túlélő házastársának, illetőleg túlélő bejegyzett élettársának özvegyi jog címén – a leszármazók állagöröklése mellett –, elvben korlátlan haszonélvezeti jogot biztosít, amely az ági öröklés alá eső vagyontárgyakra is kiterjed.

5.2. A HÁZASSÁGHOZ KAPCSOLÓDÓ, DE A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLATRA NEM ALKALMAZHATÓ SPECIÁLIS JELLEGŰ JOGKÖVETKEZMÉNYEK

A Békmtv. 3. § (2)-(4) bekezdései kizárják a házasságra egyébként irányadó rendelkezések bejegyzett élettársi kapcsolatra történő alkalmazhatóságát négy speciálisnak tekinthető jogkövetkezmény vonatkozásában.

5.2.1. KÖZÖS GYERMEKKÉ FOGADÁS

A Békmtv. kifejezett kizáró rendelkezése folytán a közös gyermekké fogadás joga – a házastársakkal ellentétben – nem illeti meg a bejegyzett élettársi kapcsolatban élő személyeket, ugyanakkor annak nincs törvényes akadálya, hogy a túlélő bejegyzett élettárs az elhunyt bejegyzett élettársának akár vérszerinti, akár örökbefogadott gyermekét örökbefogadja, illetőleg annak sem, hogy a saját neméhez vonzódó (homoszexuális) személy egyedülállóként adoptáljon egy (vagy több) gyermeket, majd pedig egy későbbi időpontban bejegyzett élettársi kapcsolatra lépjen egy azonos nemű személlyel.

²⁶ Ezzel szemben a de facto élettársi kapcsolatban élő személyek kizárólagosan csak végintézkedés alapján örökölhétnek egymás után, ilyen tartalmú végintézkedés hiányában pedig a túlélő de facto élettárs nem örököl semmit a hagyatéki vagyomból.

A bejegyzett élettársak tekintetében a törvényi tiltás lefedi mindkét lehetséges esetkört, tehát egyrészt amikor ugyanazon gyermek akár együttesen, akár külön-külön történő örökbefogadásáról lenne szó, másrészt amikor az egyik fél gyermekének a másik fél általi örökbefogadásáról beszélünk.

Ehhez kapcsolódóan, a törvény tiltó rendelkezésének mintegy megerősítéseképpen röviden ismertetném Dr. Kiss László alkotmánybíró vonatkozó véleményét. Álláspontja szerint: „Nem lehet az állam feladata olyan életforma támogatása, amely már előre és teljesen tudatosan megvonja a gyermektől vagy az anyát vagy az apát. Valószínűleg semelyik más tény sem bizonyítanak olyan egyértelműen az elmúlt 30 év társadalomtudományos kutatásai, mint a következőt: a gyermek testi, lelki, szellemi és pszichoszexuális fejlődésének optimális feltétele a mindkét biológiai szülővel (apával és anyával) való együttélés és a szülők stabil házassága.”²⁷

5.2.2. APASÁGI VÉLELEM KELETKEZÉSE

Tekintettel arra, hogy bejegyzett élettársi kapcsolat kizárólag azonos nemű személyek által létesíthető, az ő vonatkozásukban természetesen értelmetlen lenne arról értekezni, hogyan alakulhat az apasági vélelem, hiszen köztudomású tény, hogy sem két hímvarsejtből, sem pedig két női ivarsejtből nem születhet gyermek.

5.2.3. HÁZASTÁRSOK NÉVVISELÉSÉRE VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK

A házassági névre vonatkozó rendelkezések bejegyzett élettársakra való alkalmazása nem lehetséges a Békmtv. 3. § (3) bekezdése értelmében. Ezen kívül a törvény hivatkozott szakasza úgy is rendelkezik, hogy: „Bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése esetén a bejegyzett élettárs volt férje nevét a házasságra utaló toldással nem viselheti tovább, és ez a joga akkor sem éled fel, ha a bejegyzett élettársi kapcsolata megszűnt. Ha a leendő bejegyzett élettárs a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését megelőzően házassági névként volt férje nevét vagy családi nevét viseli a házasságra utaló toldással, és házassági nevét nem módosítja másik házassági névviselési formára, a születési családi nevének viselésére jogosult.”²⁸

²⁷ KISS László: Gondolatok a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményéről. In: Tanulmányok Ádám Antal professor emeritus születésének 80. évfordulójára. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2010. 193. p.

²⁸ Békmtv. 3. § (3) bekezdése

A törvény viszont nem tiltja, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat (vagy egy újabb házasság) létesítése után a volt feleség volt férjének családi nevét a házasságra utaló toldás nélkül – amennyiben házasságuk fennállása alatt úgy viselte – tovább használja, illetőleg a volt férj volt felesége családi nevét, valamint, hogy mindkét volt házastárs a kettejük családi nevéből kötőjellel képzett közös házassági nevet továbbra is viselje.

Annak sincs jogi akadály, hogy a bejegyzett élettársak bármelyike a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésére tekintettel a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériumhoz intézett kérelmében – a törvény által előírt egyéb feltételek meglétében – névváltoztatás iránt folyamodjon.

Többen támadták erre – a mindenki számára nyitva álló lehetőségre – utalva is a hatályos szabályozást, hiszen ennek fényében a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat közötti egyik sarkalatos különbség is tulajdonképpen áthidalható – még inkább közelítve ezáltal a két jogintézményt egymáshoz.

5.2.4. AZ EMBERI REPRODUKCIÓRA IRÁNYULÓ, KÜLÖN TÖRVÉNY SZERINTI ELJÁRÁSOK HÁZASTÁRSAKRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEI

Ugyanazon okok miatt nem alkalmazható a bejegyzett élettársakra az emberi reprodukcióra irányuló külön törvény szerinti eljárások házastársakra vonatkozó rendelkezései, mint amilyen okoknál fogva nem értelmezhető a kizárólag azonos nemű bejegyzett élettársak tekintetében, hogy hogyan alakulhat az apasági vélelem; nevezetesen, hogy két hímvarsejtből, illetőleg két női ivarsejtből nem születhet gyermek.

6. A HÁZASSÁG, VALAMINT A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT MEGSZŰNÉSE, ILLETVE MEGSZÜNTETÉSE

A bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnéséhez – a házassághoz hasonlóan – nem elegendő pusztán az, hogy a felek között az életközösség megszűnik. Ennek az az oka, hogy a házasság és egyaránt a bejegyzett élettársi kapcsolat is az állam által anyakönyvileg nyilvántartott és jogi oltalomban részesített, személyállapoti és családjogi jogviszonyt létrehozó együttélési forma, amelyeknek a megszűnése is csak törvény által taxatív felsorolt esetekben lehetséges. Amíg a házasság megszűnésének esetei a Csjt.-ben kerültek szabályozásra, addig a bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnési esetei a Békmtv.-ben.

A házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnése, illetőleg érvénytelenné nyilvánítása annyiban hasonlít egymásra, hogy bármelyik következtében a házasságkötés, illetőleg az bejegyzett élettársi kapcsolat anyakönyvezésével keletkezett joghatások – az ún. maradék joghatások kivételével – feloldódnak. Annyiban viszont különböznek egymástól, hogy a megszűnés következtében a házassághoz/bejegyzett élettársi kapcsolathoz fűződő joghatások ex nunc hatállyal szűnnek meg, ezzel szemben az érvénytelenítés következményeként a joghatások minden esetben a házasság vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat keletkezésére visszaható (ex tunc) hatállyal szűnnek meg.

A házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnik az egyik fél halálával, bíróság általi felbontással, illetőleg a Békmtv. 4. § (1) bekezdésének c) pontja értelmében a bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző által is megszüntethető. A házassággal azonos megszűnési esetekben a bejegyzett élettársi kapcsolatra is alkalmazni kell a házasság megszűnésére vonatkozó rendelkezéseket.

6.1. MEGSZŰNÉS VALAMELYIK FÉL HALÁLA ÁLTAL

A házassághoz hasonlóan a bejegyzett élettársi kapcsolat is természetesen megszűnik a házasfelek, illetőleg a bejegyzett élettársak bármelyikének a halálánál fogva.

Halotti anyakönyvi kivonat, illetve a bíróságnak a halál tényét megállapító, illetőleg holtak nyilvánító jogerős határozata alapján lehetséges az arra való hivatkozás, hogy valakinek a házassága vagy a bejegyzett élettársi kapcsolata a házastársa, illetőleg a bejegyzett élettársa halála folytán megszűnt.

6.2. HATÓSÁG ÁLTALI MEGSZÜNTETÉS

A felek közti házasság, illetőleg bejegyzett élettársi kapcsolat kizárólag az erre hatáskörrel rendelkező hatóság jogerős határozata alapján szüntethető meg. A házasság és részben a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetése vonatkozásában is a Csjt. rendelkezései irányadók, amely a megszüntetést polgári bíróság peres eljárása következtében rendeli el; ezen kívül a Békmtv. a bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozólag – bizonyos, a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetében – lehetővé tesz egy egyszerűbb és gyorsabb hatóság általi megszüntetési módot is, a közjegyző nemperes eljárását.²⁹

²⁹ Békmtv. 4. § (3) bekezdése

6.2.1. A KÉT JOGINTÉZMÉNY BÍRÓSÁG ÁLTALI MEGSZÜNTETÉSE

Tekintettel arra, hogy a Békmtv. 4. § (2) bekezdése alapján „a bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnésére a házasság megszűnésére vonatkozó rendelkezéseket alkalmazni kell”, főszabály szerint a bejegyzett élettársi kapcsolat is polgári bíróság peres eljárása során szüntethető meg – hasonlóan a házassághoz –, a felek bármelyikének, illetőleg a felek közös – a felbontásra irányuló – keresete alapján, amennyiben a bejegyzett élettársi kapcsolatuk, illetőleg a házasságuk teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott.

A hatályos házassági bontójogunk alapszerkezete anyagi jogi szempontból a Csjt. 18. §-ának rendelkezéseire, eljárásjogi szempontból pedig a Pp. szabályaira épül. A Csjt. anyagi jogi rendelkezései a házasság és – ebből következően – a bejegyzett élettársi kapcsolat bíróság általi felbontásának két változatát szabályozzák: a felek egyező akaratnyilvánításán (ún. közös megegyezésen) alapuló bontást, illetve az okfeltáráson alapuló (tényállásos) bontást.

A bejegyzett élettársi kapcsolatnak a felek közös megegyezésén alapuló megszüntetése – amennyiben az egyéb törvényes feltételek is fennállnak – közjegyzői nemperes eljárás során is megtörténhet.

6.2.1.1. EGYEZŐ AKARATNYILVÁNÍTÁSON /EGYEZSÉGEN VAGY KÜLÖNÉLÉSEN/ ALAPULÓ FELBONTÁS

A házasságnak a házasfelek, valamint a bejegyzett élettársi kapcsolatnak a bejegyzett élettársak egyező akaratnyilvánításán alapuló megszüntetésének a Csjt. kettő formáját ismeri: egyrészt a felek egyezségén, másrészt a felek különélésén alapuló felbontást.

A Csjt. 18. § (2) bekezdése szerint – amely megfelelően irányadó a bejegyzett élettársi kapcsolat vonatkozásában is – „a házaselet teljes és helyrehozhatatlan megromlására utal a házastársaknak a házasság felbontására irányuló végleges elhatározáson alapuló, befolyásmentes egyező akaratnyilvánítása”.

Ilyen esetben a felek elhatározása akkor tekinthető véglegesnek, ha egyfelől a házastársak az ún. járulékos kérdésekben megegyeztek – az ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetése kivételével –, és egyezségüket a bíróság jóváhagyta; másfelől ha a házastársak, illetőleg a bejegyzett élettársak között legalább három éve megszakadt az életközösség oly módon, hogy a felek külön lakásban élnek, illetve ezen túlmenően a

házasfelek még a közös gyermek elhelyezését, illetve tartását is a gyermek érdekeinek megfelelően rendezték.

A fenti esetekben tehát nem szükséges, hogy a felek a bíróság elé tárják azon okfolyamatokat, amelyek a kapcsolatuk megromlásához vezettek, ugyanis a kapcsolat feldúltságát mi sem bizonyíthatja jobban, mint maga a felek közti megegyezés, illetőleg a különélés ténye.

A házasság, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolat felbontására irányuló egyezséget a törvény külön alakszerűségi feltételhez nem köti, ugyanakkor a felek nyilatkozatának kifejezettnek, egyértelműnek és befolyástól mentesnek kell lennie.

Egyébiránt a bíróság mindaddig nem bonthatja fel a házasságot, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolatot, amíg a felek összes járulékos kérdésre vonatkozó egyezségét megelőzőleg jóvá nem hagyta.

6.2.1.2. OKFELTÁRÁSON ALAPULÓ /TÉNYÁLLÁSOS/ BONTÁS

A Csjt. 18. § (1) bekezdésének rendelkezései szerint a bíróság a házasságot és – ebből következően – a bejegyzett élettársi kapcsolatot is bármelyik házaspár, illetve bejegyzett élettárs, valamint a felek közös kérelmére felbontja, amennyiben a házasságuk, illetőleg a bejegyzett élettársi kapcsolatuk teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott.

Látható tehát, hogy a hatályos magyar házassági bontójog az objektív alapú ún. feldúltsági elven alapul, nem pedig a szubjektív jellegű ún. vétkességi elven. Ennélfogva a bíróságoknak a már említett kerettényállás alapján kell állást foglalniuk abban a kérdésben, hogy a felek házassága, illetőleg bejegyzett élettársi kapcsolata valóban teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott-e.

Az okfeltáráson alapuló bontóperek esetében a bíróságnak a felek nyilatkozatai nyomán kell feltárnia azon okfolyamatokat, amelyek a házasság/bejegyzett élettársi kapcsolat végleges megromlásához vezettek, azonban a bírósági ítélet nem tartalmazhat arra vonatkozó utalást, hogy a házasság/bejegyzett élettársi kapcsolat felbomlásához melyik fél felróható magatartása vezetett.

6.2.2. A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT KÖZJEGYZŐ ÁLTALI MEGSZÜNTETÉSE

A közjegyző általi megszüntetés lehetőségéről csak a bejegyzett élettársi kapcsolat vonatkozásában beszélhetünk, amennyiben az egyes közjegyzői nemperes

eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény (a továbbiakban: Kjnp.) által meghatározott öt konjunktív feltétel fennáll.

A Kjnp. értelmében a bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetésére a házasság felbontására vonatkozó (Csjt.-beli) szabályokat – a Kjnp.-ben meghatározott eltérésekkel – megfelelően alkalmazni kell. A bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetésére irányuló eljárás során azonban bizonyításnak és igazolásnak nincs helye.

A Kjnp. értelmében a közjegyzőnek a felek megszüntetésre irányuló kérelmét végzésében el kell utasítania, amennyiben az öt konjunktív feltétel bármelyike is hiányzik. Ennek alapján „a bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetésének akkor van helye, ha azt a bejegyzett élettársak befolyásmentesen, közösen kérik, egyik bejegyzett élettársnak sincs olyan gyermeke, akinek tartására a bejegyzett élettársak közösen kötelezettek, és a bejegyzett élettársak az őket egymással szemben terhelő, jogszabályon alapuló tartás, a közös lakás használata, valamint – az ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetése kivételével – a bejegyzett élettársi közös vagyon megosztása kérdésében közjegyzői okiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglaltan megegyeztek.”³⁰

Amennyiben a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésére irányuló kérelem csak az egyik bejegyzett élettárs által lett előterjesztve, illetve ha már magából a kérelemből kitűnik, hogy a járulékos kérdésekben a felek között nem jött létre megállapodás, vagy létrejött ugyan megállapodás, de az nem felel meg a törvény által előírt alakiságoknak, akkor a közjegyző hiánypótlásra való felhívás kibocsátása nélkül utasítja el a kérelmet.

A Kjnp. megjelöl ún. kizáró okokat is, amelyek fennállása esetén nincs helye a bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetésének. Ilyen kizáró okok: „ha a bejegyzett élettársak bármelyike cselekvőképtelen, korlátozottan cselekvőképes, vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat érvénytelenné nyilvánításának vagy nemlétezése megállapításának lenne helye”.³¹

Egyébként a közjegyző a megszüntetési eljárás keretében a kérelem beérkezésétől, illetőleg a hiányok pótlásától számított harminc napon belül a feleket személyesen meghallgatja, kivéve azt az esetet, amikor a kérelem érdemi vizsgálat nélküli

³⁰ Kjnp. 36/A. § (1) bekezdése

³¹ Kjnp. 36/A. § (3) bekezdése

elutasításának van helye. Ha a felek bármelyike személyesen nem jelenik meg a meghallgatáson – a halasztás esetét kivéve –, a közjegyző az eljárást megszünteti.

Amennyiben a közjegyző a bejegyzett élettársak között a járulékos kérdésekben létrejött megegyezést jóváhagyta, a felek bejegyzett élettársi kapcsolatát végzéssel megszünteti. A felek megegyezését jóváhagyó ilyen végzés a bíróság által jóváhagyott egyezséggel, a bejegyzett élettársi kapcsolatot megszüntető közjegyzői végzés pedig a bíróság ítéletével azonos hatályú. „A közjegyző a bejegyzett élettársi kapcsolatot megszüntető végzést öt munkanapon belül megküldi az illetékes anyakönyvvezetőnek.”³²

7. KÜLFÖLDI KITEKINTÉS: AZ AZONOS NEMŰ SZEMÉLYEK PÁRKAPCSOLATI FORMÁIRA VONATKOZÓ EGYES KÜLFÖLDI SZABÁLYOZÁSI MODELLEK

Jelen fejezetben – a korábbi részekhez kapcsolódva – arra vállalkozom, hogy – a teljesség igénye nélkül – felvázoljak egy képet arról, hogy az egyes külföldi államokban hogyan viszonyulnak a homoszexualitáshoz és így az azonos nemű személyek együttélési formáihoz, illetőleg hogy az egyes országok jogrendszerei mennyiben képesek idomulni, adaptálódni a XXI. századi életviszonyokhoz.

Azt mindenképpen leszögezhetjük, hogy az azonos nemű személyek által létesített párkapcsolati formák állami elismerésére az egyes országokban kivétel nélkül egy hosszú, komplex, számos előzménnyel járó folyamat részeként kerülhetett csak sor.

Általában e folyamatok első lépcsőjeként el kellett jutni odáig, hogy a homoszexualitás, illetőleg az azonos neműek egymás közötti szexuális tevékenysége kikerüljön a büntető törvénykönyvek bűncselekményi tényállásai közül. Ahogyan a homoszexualitás és ezzel együtt a homoszexuális nemi együttlét dekriminalizációja megtörtént, az állam nem avatkozott be többé a saját nemükhöz vonzódo személyek magánszférájába, mintegy garantálva ezzel a homoszexuális beállítottságú személyek számára is a magánélet sérthetetlenségét és tiszteletben tartását.

A folyamat következő állomásaként a diszkriminációellenes törvényi szabályozások megszületéséről beszélhetünk. A hátrányos megkülönböztetés tilalmának normatív lefektetése azonban általánosságban nem elegendő: a tiltás kifejezetten magában

³² Kjnp. 36/D. § (4) bekezdése

kell, hogy foglalja a szexuális orientáción alapuló diszkrimináció bármilyen megnyilvánulásának tilalmazott voltát is. Ezekkel a lépésekkel gyakorlatilag megteremtésre kerülnek a megfelelő keretek annak érdekében, hogy a melegekkel és leszbikusokkal szemben a magánszféra keretein kívül is egyenlő bánásmódot kelljen tanúsítani.

Ha pedig egyszer a társadalom minden tagját – szexuális beállítottságtól függetlenül – egyenlő elbánásban kell részesíteni, felvetődik a kérdés, hogy az azonos nemű párok számára is miért ne lehetne garantálni ugyanazokat a jogokat és kedvezményeket, amelyek a házasságban élő heteroszexuális párok számára a törvény erejénél fogva biztosítva vannak.

Végül egy következő lépcsőfokban – egyúttal elérve az előbbi folyamat végéhez – a meleg és leszbikus párok számára a heteroszexuális párokéval egyenlő esélyek biztosításán túlmenően el kell érni, hogy a homoszexuális személyek által kialakított egyes párkapcsolatok is – a különmeműek által létesített párkapcsolatokhoz hasonlóan – jogi elismerésben részesüljenek az állam részéről.

Az azonos nemű személyek által létesíthető párkapcsolatok csoportosíthatók, valamint több kategória állítható fel az egyes államok vonatkozásában is aszerint, hogy az adott állam jogalkotói milyen szintű elismerésben részesítik ezeket a párkapcsolatokat, ha egyáltalán az emberi jogokért és az egyenlő bánásmódért folytatott küzdelemben már elérték azt a szintet az adott országban, hogy a homoszexuális párok által kialakított párkapcsolatok valamiféle jogi elismerés tárgyát képezhetik.

7.1. ORSZÁGOK, AMELYEKBE AZ AZONOS NEMŰ PÁROK SZÁMÁRA A HÁZASSÁGKÖTÉS ÉS A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT LÉTESÍTÉSE EGYARÁNT ENGEDÉLYEZETT

Ebbe a csoportba sorolhatjuk azokat az országokat, amelyekben az azonos nemű személyek párkapcsolatai a legszélesebb körű elismerést élvezik az állam részéről: ugyanis ezekben az államokban az azonos nemű személyek egymással köthetnek házasságot – a heteroszexuális párokkal megegyezően –, vagy módjuk nyílik regisztrált/bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésére is. Ezekben az országokban tehát a kapcsolatuk hivatalossá tételét kívánó homoszexuális párok élhetnek a választás lehetőségével, hogy házasságban éljenek, vagy a valamivel szűkebb jogosítványokat biztosító regisztrált/bejegyzett élettársi kapcsolatot kívánnak-e egymással létesíteni.

7.1.1. HOLLANDIA³³

Hollandia mindenképpen úttörőnek számít ezen a területen, ugyanis egy többlépcsős folyamat eredményeként a legelső volt az országok sorában, amelyek lehetővé tették a meleg és leszbikus párok számára, hogy egymással házasságot kössenek. Hollandiában tehát az évtizedekig tartó folyamat végső állomásaként a parlament 2000-ben elfogadta a vonatkozó törvényt, amelynek következtében 2001. április 1-jétől a homoszexuális párok is – a heteroszexuális párokkal egyezően – házasságra léphetnek egymással. Érdekesség, hogy miután a házasság megnyitotta kapuit az azonos nemű személyek számára is, kilenc hónap alatt több mint kétezer homoszexuális pár kötött házasságot az országban.

Az enyhülési folyamat egyébként azzal vette kezdetét, hogy a holland törvényhozás 1979-ben az azonos nemű személyek közötti ún. de facto élettársi kapcsolat fennállásához hozzárendelt néhány joghatást, „amelyek a lakásbérleti jogviszony, az állami nyugdíj, az egészségügyi ellátások, a szociális biztonság, a személyi jövedelemadó és a bevándorlás területéhez kapcsolódtak”³⁴.

A folyamat azzal folytatódott, hogy a holland jogalkotó 1997-ben elfogadott egy törvényt a bejegyzett élettársi kapcsolatról, amely 1998. január 1-jén hatályba is lépett. A törvény alapján létesíthető bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásai – egy-két megkorlátozástól eltekintve – a házasságéval szinte megegyezők. A jogszabály kimerítő jelleggel szabályozza a kapcsolat létrejöttének módját, a bejegyzett élettársak fennálló jogait és kötelezettségeit, ezen kívül kitér a megszűnés, megszüntetés eseteire is.

Annak ellenére, hogy ez a kapcsolati forma nyitva áll a heteroszexuális és a homoszexuális párok számára egyaránt, bizonyos korlátozások azért érvényesülnek a bejegyzett élettársak vonatkozásában, tekintve, hogy nem fogadhatnak közösen örökbe, valamint az öröklési jog területén is szűkebbek a rájuk vonatkozó jogosítványok a házastársakra irányadó szabályokhoz képest.

Végül pedig annak volt köszönhető, hogy az azonos nemű személyekre is kiterjesztették a házasságkötéshez való jogot, hogy a holland házassági törvény a házasságot nem egy férfi és egy nő közötti szövetségként definiálta, hanem a szöveg

³³ MAN YEE, Karen Lee: Equality, Dignity, and Same-Sex Marriage. A Rights Disagreement in Democratic Societies. Martinus Nijhoff Publishers. Leiden, The Netherlands, 2010. 18-19. p. és TONER, Helen: Partnership Rights, Free Movement, and EU Law. Modern Studies in European Law. Hart Publishing. Oxford, England, 2004. 15-16. p. alapján

³⁴ HEGEDŰS Andrea: Az élettársi kapcsolat a polgári jogi kodifikáció tükrében. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2010. 150. p.

eredetileg is a nem-semleges „házastársak” kifejezést tartalmazta. Ez pedig lehetőséget teremtett arra, hogy a meleg érdekvédelmi szervezetek – sikerrel – kezdeményezhessék a házasság intézményének megnyitását a homoszexuális párok számára is.

7.1.2. BELGIUM

Az azonos nemű személyek párkapcsolataira vonatkozó hatályos belga szabályozás is – hasonlóan a holland modellhez – három lépcsős, ugyanis egyrészt ismeretes a felek együttélésének tényén alapuló de facto élettársi kapcsolat, amelyhez a belga jogrendszer nem fűz semmilyen joghatást, mint ahogyan nem is rendelkezik sem a létrejöttéről, sem pedig a megszűnéséről.

Az állami elismerés szempontjából a második lépcsőfokot a bejegyzett élettársi kapcsolat alkotja, amely jogintézmény 2000-től képezi az alkalmazandó jog részét Belgiumban, és amely igénybe vehető heteroszexuális és homoszexuális párok által egyaránt. A szabályozás a bejegyzett élettársak vagyoni viszonyaira vonatkozóan, valamint a közös lakáshasználat tekintetében fogalmaz meg rendelkezéseket, amelyek joghatásaikban a házasságéhoz közelítenek, azonban annál jóval szűkebb körűek.

Végül a belga szabályozási modell harmadik szintjén az azonos nemű személyek házassága helyezkedik el, biztosítva ezzel a meleg és leszbikus párok számára ugyanazon jogosultságokat és kedvezményeket, amelyek korábban kizárólag a különböző nemű párokat illették meg.

„A belga parlament 2003 februárjában indítványozta a polgári törvénykönyv házasság definíciójának az irányú módosítását, hogy „házasságot két különböző nemű vagy két azonos nemű személy köthet egymással” – amely módosítás következtében 2003. június 1-jét követően Belgium lett a második ország a világon, ahol a homoszexuális házasság jogi elismerést nyerhetett.”³⁵

Azzal, hogy a belga jog is kiterjesztette a házasságkötésre való jogosultságot az azonos nemű személyekre is, egyetlen dologtól – mégpedig a közös örökbefogadástól – eltekintve teljesen megegyező jogok illették meg és azonos kötelezettségek terhelték úgyszintén az azonos nemű, illetőleg a különnemű párokat.

2006 júniusától azonban ez a különbségtétel is megszűnt, és immáron az azonos nemű házaspároknak, sőt az azonos nemű bejegyzett élettársaknak és a homoszexuális de facto élettársaknak is – utóbbiak „ha a kérelem benyújtásakor már legalább három éve

³⁵ MAN YEE 2010. 20. p.

tartós érzelmi kapcsolatban együttélnek”³⁶ – lehetőségük nyílik arra, hogy közösen örökbe fogadhassanak egy vagy több gyermeket, akár külföldről is.

7.1.3. SPANYOLORSZÁG

Spanyolországban habár viszonylag korán, már 1822-ben megtörtént a homoszexualitás dekriminalizációja, a Franco-diktatúra alatt a homoszexuális személyeket alacsonyabb rendű emberként kezelték, a drogfüggőkkel és a csavargókkal egysorban. Franco 1975-ben bekövetkezett haláláig a melegek és leszbikusok jogi helyzetében nem is következett be semmiféle javulás.

Végül 1982-ben a Spanyol Szocialista Munkáspárt hatalomra kerülésével megindult egy enyhülési folyamat, és így 1998-ban a spanyol tartományi kormányok számára lehetővé vált, hogy saját tartományi szintű szabályozást alakítsanak ki a regisztrált élettársi kapcsolat vonatkozásában – tekintet nélkül az új jogintézménnyel érintett személyi kör szexuális orientációjára. „Akármilyen szimbolikusak is voltak a tartományi bejegyzési ceremóniák, mégis azt jelentették, hogy az azonos neműek által létesített párkapcsolatok elismerésre kerültek egy állami intézmény által, ami pedig előirányozta, hogy már nem várat sokáig magára ezen kapcsolatoknak a spanyol nemzeti kormány általi hivatalos elismerése sem.”³⁷

2003-ban Baszkföldön elfogadásra került egy kifejezetten haladószellemű tartományi jogszabály a bejegyzett élettársi kapcsolatáról, amely az azonos nemű bejegyzett élettársaknak igen széleskörű jogosítványokat biztosított többek között az öröklési jog, az örökbefogadás és szülői jogok területén.

Végül 2005. június 30-án a római katolikus egyház és a konzervatív nézeteket valló parlamenti képviselők erős szembenállása ellenére, a spanyol parlament elfogadta a törvényjavaslatot, amelynek következtében Spanyolország lett a harmadik ország a világon, ahol engedélyezett az azonos neműek házasságkötése, és amely törvény lehetővé teszi a homoszexuális párok számára is a közös örökbefogadást.

A törvény hatálybalépésével a spanyol Polgári Törvénykönyv, a *Código Civil* házassággal kapcsolatos szabályait megfelelően ki kellett egészíteni oly módon, hogy „a

³⁶ SZEIBERT-ERDŐS Orsolya: Azonos neműek házasságát, regisztrált partnerkapcsolatát érintő változások Európában. In: Családi Jog, 2006. IV. évf. 4. sz. 34. p.

³⁷ MAN YEE 2010. 21. p.

házasság ugyanazokkal a törvényes kellékekkel és joghatásokkal kell bírjon, akár azonos neműek, akár különböző neműek a házasulandó felek”³⁸.

„Ezzel párhuzamosan a Polgári Törvénykönyv egyéb szakaszait is módosítani kellett, így a „férj”-„feleség” kifejezéseket a semleges „házastárs”, míg az „anya”-„apa” kifejezéseket a „szülő” szóval váltották fel.”³⁹

A fentiek ellenére igen ellentmondásosnak tűnik, „valamint aligha tekinthető a társadalmi konszenzus jelének, hogy a [...] rendszer a gyakorlatban olyan problémákkal néz szembe, mint egyes anyakönyvvezetők által a törvény végrehajtásának megtagadása alkotmányellenességi vagy lelkiismereti okokból.”⁴⁰

7.1.4. KANADA

Az európai országokhoz hasonlóan Kanadában is több lépcsőben valósult meg az azonos nemű személyek együttélési formáinak jogi szabályozása. Az észak-amerikai országban csak nemrégiben, 1969-ben dekriminalizálták a nagykorú felnőtt férfiak között kölcsönös beleegyezéssel történő privát homoszexuális tevékenységet.

Ezt és még néhány hasonló emberi jogi és esélyegyenlőségi szempontból jelentős eseményt követően, 1999-ben a kanadai Legfelsőbb Bíróság úgy foglalt állást egy jogvitában – amelyben a felperes azt kifogásolta, hogy Ontario állam családjogi törvénye a házasság intézményét és így az azzal járó előnyöket és kiváltságokat is kizárólag a heteroszexuális párok számára garantálta –, hogy „a homoszexuális partnerek kizárása a „házastárs” szó jelentéstartalmából sérti az Alapvető jogok és szabadságok kanadai chartája által garantált egyenjogúságot”⁴¹.

„Miután ezen döntés fényében már csak idő kérdése volt, hogy a Legfelsőbb Bíróság a szövetségi törvények vonatkozásában kiterjessze a „házastárs” szó jelentését a saját nemükhöz vonzódó személyekre is, a szövetségi kormány 2000 februárjában inkább elfogadott egy törvényt, amely az azonos nemű párok számára ugyanazon jogokat és előnyöket volt hivatott biztosítani, mint amelyek a heteroszexuális élettársakat már megillették”⁴² – ezzel mintegy újabb lépést téve az azonos neműek házasságának elismerése felé Kanadában is.

³⁸ MAN YEE 2010. 22. p.

³⁹ SZEIBERT-ERDŐS 2006. 31. p.

⁴⁰ MOLNÁR Sarolta Judit: Repedések a házasság intézményén. Az élettársi kapcsolat hatása, nemzetközi tendenciák: betekintés a spanyol jogba, hazai lehetőségek. In: Iustum Aequum Salutare, 2009. V. évf. 4. sz. 248. p.

⁴¹ M. v H. [1999]

⁴² MAN YEE 2010. 24. p.

Ezt követően 2002 júliusában az Ontario állambeli Legfelsőbb Bíróság Kanada történetében először a homoszexuális házasság mellett szóló döntést hozott⁴³: a döntés értelmében a házasság common law szerinti meghatározása sérti az Alapvető jogok és szabadságok kanadai chartáját, és a definíciót oly módon kellene megváltoztatni, hogy „a házasság nem más, mint két személy élethosszig tartó önkéntes szövetsége mindenki más kizárásával”⁴⁴.

Végül 2005. július 20-án a kanadai szövetségi törvényhozás elfogadott egy új törvényt a polgári házasságról, amelyben immáron rögzítésre került az azonos nemű személyek házasságkötéshez való joga is.

7.1.5. DÉL-AFRIKAI KÖZTÁRSASÁG⁴⁵

A Dél-Afrikai Köztársaság az első olyan ország, amelynek az alkotmánya kifejezetten kimondja a meleg és leszbikus személyek védelmét a diszkriminációval szemben.

A dél-afrikai Alkotmánybíróság élharcosnak számított abban a küzdelemben, hogy a homoszexuális személyekkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formája megszűnjön: 1998-ban alkotmányellenesnek minősítette a common law-ban élő „szodómia” bűncselekménykénti minősítését és egyúttal azt is, hogy ez a tevékenység a büntetőtörvények rendelkezései között szerepelt.

Végül is több – a homoszexuális közösségre kedvező – bírósági döntést követően, 2005-ben az Alkotmánybíróság helyt adott egy felperesi kérelemnek, mely arra irányult, hogy terjesszék ki a házasságkötésre való jogosultságot a homoszexuális párok számára is. Az Alkotmánybíróság azzal indokolta döntését, hogy a házasság common law szerinti meghatározása – amely az azonos nemű párokat kizárja a heteroszexuális házastársakat megillető jogosultságokból – diszkriminatív és alkotmányellenes.

Az alkotmánybírák tizenkét hónapra felfüggesztették döntésüket, hogy ezen idő alatt a parlament megtegye a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy a házassági törvényt és a többi vonatkozó jogszabályt összhangba hozza a döntéssel. A parlament 2006. december 1-jén el is fogadta a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvényt, amelynek értelmében Dél-Afrikában az azonos nemű párok élhetnek a választás

⁴³ Halpern v Canada [2002]

⁴⁴ u.o.

⁴⁵ MAN YEE 2010. 34-36. p. alapján

lehetőségével, hogy egymással házasságot kívánnak kötni, avagy bejegyzett élettársi kapcsolatot kívánnak létesíteni.

Ezzel a Dél-Afrikai Köztársaság lett tehát az első afrikai ország, ahol az azonos nemű személyek együttélési formái jogi elismerést nyertek.

7.1.6. NORVÉGIA⁴⁶

Dániát követően Norvégia volt a második olyan ország, amely megteremtette 1993-ban a homoszexuális párok kapcsolat jogi elismerésének lehetőségét azzal, hogy egyfajta kvázi-házasság státuszt biztosított kizárólag az azonos nemű párok számára.

A norvég szabályozás nagyvonalakban a dán mintát követi, viszont bizonyos kérdésekben már modernebb, haladóbb szellemű rendelkezéseket fogalmaz meg: például Norvégiában engedélyezett a mostohagyermek – azaz a bejegyzett partner gyermekének – örökbefogadása.

Ugyanakkor a dán előzményekhez képest megmaradt az a rendelkezés a norvég szabályozásban is, mely szerint „az állami egyház nem kötelezhető a regisztrált élettársi kapcsolatról szóló törvény szerinti bejegyzési ceremónián történő bármiféle közreműködésre”⁴⁷. Az egyes Norvégiában működő felekezeteknek azonban diszkrecionális jogkörben adott a lehetőség, hogy részt vegyenek egy-egy ilyen bejegyzési szertartás celebrálásában.

Tekintve, hogy az egyes skandináviai országokban a bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó szabályozások nagymértékben összhangban állnak egymással, az egyik skandináv országban honos bejegyzett élettársak számára ugyanazon jogokat biztosítani kell egy másik skandináv országban is – azaz a régió országai régióin belül elismerik a bejegyzett élettársi kapcsolatokat ugyanazon tartalommal és joghatásokkal, mintha csak a fogadó országban került volna a kapcsolat regisztrálásra.

Meglepő, hogy miután Norvégiában már 1993-ban – közvetlenül az intézmény megjelenését követően – megteremtették a bejegyzett élettársi kapcsolat jogi kereteit a homoszexuális párok számára, az azonos neműek házasságának jogi szabályozása ilyen sokáig váratott magára: végül a norvég parlament 2008 júniusában fogadta el a homoszexuális házasságról szóló törvényt.

⁴⁶ A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény /Registered Partnership Act/ letölthető innen: http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/bld_2006-2009/veiledninger-og-brosjyrer/2001/registered-partnership---word.html?id=419368

⁴⁷ MAN YEE 2010. 17. p.

Pusztán összehasonlításként jegyzem meg, hogy a vonatkozó **svéd** jogi szabályozás több szempontból liberálisabb, hiszen az örökbefogadás – legyen szó akár külföldről történő örökbefogadásról – tekintetében semmilyen plusz korlátozást nem állít fel a homoszexuális párok elé a heteroszexuális párokkal szemben támasztottakhoz képest, ezen kívül egy törvénymódosítás következtében 2005 júliusától lehetővé vált a svéd lesbikus párok számára azt is, hogy mesterséges megtermékenyítés segítségével gyermeket vállaljanak. Svédországban egyébként 2009 áprilisától engedélyezett a homoszexuálisok házasságkötése.

7.1.7. VERMONT – AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK⁴⁸

Az Amerikai Egyesült Államok 50 szövetségi államából jelenleg egyedül Vermont az, ahol az azonos nemű személyek számára az állami törvényhozás egyaránt biztosítja a házasságkötéshez való jogot és a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének jogát is.

Azzal, hogy 2000-ben hatályba lépett Vermontban a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény, a tagállam úttörővé vált az Egyesült Államokban a homoszexuális személyek egyenjogúsítása terén. A Vermont állambeli Legfelsőbb Bíróság a *Baker v State* ügyben kimondta, hogy Vermont állam alkotmánya követelményként állítja, hogy a házasságkötésből a Vermontban hatályos jog alapján eredő jogokat és kedvezményeket az azonos nemű párokra is ki kell terjeszteni.

Miután ennek fényében az állam rendelkezett a házassági engedélyek kibocsátásáról az azonos nemű párok részére, a Bíróság kötelezte az államot, hogy találjon e helyett más megoldást a homoszexuális párok alkotmányos védelmének megvalósulása érdekében.

Ezek után fogadta el a parlament a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvényt 2000-ben.

Kiemelendő, hogy a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat közti különbség nemcsak az eltérő elnevezésben áll, hanem abban is, hogy az USA valamely tagállamában megkötött házasságot – ellentétben a bejegyzett élettársi kapcsolattal – az Egyesült Államok valamennyi szövetségi államában elismerik, nemcsak ott, ahol az éppen megkötöttet.

⁴⁸ MAN YEE 2010. 25-32 p. és TONER 2004. 17-20. p. alapján

A folyamat betetőzéseként pedig 2009 áprilisában a vermonti törvényhozás mindkét háza elfogadta a törvényt, amely lehetővé teszi az azonos nemű személyek házasságkötését az államban.

7.1.8. ARGENTÍNA⁴⁹

A bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének dél-amerikai debütálására 2002-ben Argentínában került sor: Buenos Aires városában 2003-ban hatályba is lépett a korábban elfogadott törvény. /Ezt a példát később követte még néhány latin-amerikai állam, mint Brazília vagy Mexikó./

Végül a nagy áttörést az jelentette, hogy 2010. július 15-én az argentin szenátus egy hajnalig tartó vitát követően megszavazta az azonos neműek házasságának engedélyezését, amely eredményeképpen Argentína lett az első latin-amerikai ország, ahol engedélyezett a homoszexuális házasság.⁵⁰

7.2. ORSZÁGOK, AMELYEK AZ AZONOS NEMŰ SZEMÉLYEK SZÁMÁRA LEHETŐVÉ TESZIK A HÁZASSÁGKÖTÉST

Ebbe a csoportba tehát azok az országok tartozhatnak, amelyekben az azonos nemű személyeknek lehetőségük adódik az egymással történő házasságkötésre, viszont a homoszexuális kapcsolatok hivatalos elismerésének ez az egyetlen lehetséges módja. Azt kell látnunk, hogy azok a meleg vagy leszbikus párok, akik a kapcsolatuk jogi elismerését szorgalmazzák, nem feltétlenül kívánnak házasságban élni.

A helyzet hátulütője, hogy előfordulhat, hogy sok homoszexuális pár inkább vállalja, hogy a kapcsolatuknak az állam, a jog nem tulajdonít semmilyen joghatást, mert megelégednének az elköteleződés alacsonyabb szintjével is, mint amivel a házasság járna.

7.2.1. AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

Az Egyesült Államok nagyon sokszínű képet mutat az azonos nemű személyek együttélési formáinak elismerése szempontjából. „A házasság és a családi jog tagállami kompetencia, nem szövetségi, tehát ezen kérdések szabályozása az egyes tagállamok

⁴⁹ MAN YEE 2010. 38. p.

⁵⁰ <http://www.hir24.hu/kulfold/2010/07/15/engedelyeztek-a-meleghezassagot-argentinaban/>

hatáskörébe tartozik azzal, hogy a rendelkezéseknek összhangban kell lenniük a szövetségi és az egyes tagállami alkotmányokkal.”⁵¹

A szövetségi tagállamok többségének törvényhozása – Vermont és még néhány tagállam kivételével – olyan, a házasság védelméről szóló törvényt⁵² fogadott el, amely a szövetségi törvények vonatkozásában elvi érveléssel mondta ki, hogy „házasság” alatt csakis két különböző nemű személy élethosszig tartó szövetsége értendő, továbbá azt, hogy „egyik állam sem kötelezhető arra, hogy jogilag elismerjen egy olyan házasságot, amely két azonos nemű személy között, más tagállam joga szerint kötött”.

Az Egyesült Államokban kialakult helyzetet tovább árnyalja, hogy nyolc szövetségi tagállamban – Massachusettsben, Connecticutban, Iowában, Maine-ben, New Hampshire-ben, New Yorkban, Washingtonban és Marylandben – a tagállami törvényhozás garantálja az azonos nemű személyek számára is a házasságkötéshez való jogot. Ezen kívül megközelítőleg további tíz tagállamban olyan sajátos rendszer van érvényben, amely alapján az azonos nemű párok számára bizonyos mértékű jogokat biztosítanak anélkül, hogy lehetővé tennék számukra a házasságkötést vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését.

Érdekesség, hogy az Egyesült Államok elnöke, Barack Obama idén májusban egy televíziós interjúban olyan bejelentést tett, miszerint támogatja az azonos neműek házasságát. „Obama az első hivatalban lévő amerikai elnök, aki nyilvánosan állást foglalt a melegházasságok engedélyezése mellett”⁵³ – ami pedig arra enged következtetni, hogy a melegházasságok szövetségi törvényhozás szintjén történő elismerésére is sor kerülhet a közeljövőben.

Az alábbiakban a nyolc kisebbségben lévő tagállamban kialakult helyzetet ismertetem röviden.

7.2.1.1. MASSACHUSETTS

A Massachusetts állambeli Legfelsőbb Bíróság 2003 novemberében a Goodridge ügy kapcsán a felperesi oldalon szereplő azonos nemű párok házassági engedély iránti kérelmének helyt adott azon indokok alapján, hogy „az azonos nemű párok kizárása azokról a jogokról, kedvezményekről és kötelezettségekről, amelyek együtt járnak a

⁵¹ TONER 2004. 17. p.

⁵² Defense of Marriage Act (DOMA) - 1996

⁵³ <http://www.hir24.hu/kulfold/2012/05/10/obama-tamogatja-a-meleghazassagokat/>

polgári házasságkötéssel, sérti a massachusettsi alkotmányt”⁵⁴. A Legfelsőbb Bíróság 140 nap haladékot adott a tagállami törvényhozásnak, hogy rendelkezzen az azonos nemű személyek házasságkötéshez való jogáról.

„Kétségkívül hatalmas áttörést jelentett ez a döntés, még akkor is, ha a többi tagállam a massachusettsi alkotmány alapján nem is köteles elismerni ezen házasságokat.”⁵⁵

Végül tehát 2004. május 17-én lépett hatályba a jogszabály, amelynek eredményeként Massachusetts lett az Amerikai Egyesült Államok első tagállama, ahol törvényessé vált a homoszexuális házasság.

7.2.1.2. CONNECTICUT, IOWA, MAINE, NEW HAMPSHIRE, NEW YORK, MARYLAND ÉS WASHINGTON

A Massachusettsben lezajló fejlemények hatására még hét másik amerikai tagállamban is jogi elismerést nyert az azonos nemű párok házasságkötéshez való joga: Connecticutban 2008. október 10-én, Iowában 2009. április 3-án, Maine-ben 2009 májusában, New Hampshire-ben 2009 júniusában, New Yorkban 2011 júniusában, Marylandben 2012 februárjában, míg Washingtonban pedig 2012 júniusában.

7.2.1.3. KALIFORNIA

Érdekesség, hogy Kalifornia államban rövid idő leforgása alatt számos fordulat történt az azonos neműek házasságát tekintve. A kaliforniai Legfelsőbb Bíróság 2008 májusában alkotmányellenesnek minősítette, hogy a tagállami jog alapján kizárólag a heteroszexuális párok házasodhatnak, amely döntés eredményeként 2008. június 16-tól törvényes elismerést nyert a meleg és leszbikus párok házasságkötéshez való joga.

Ezt követően 2008. november 4-én a kaliforniai lakosság népszavazással jóváhagyott egy alkotmánymódosítást, amelynek értelmében alkotmányellenessé nyilvánították a mindössze néhány hónapig hatályban lévő rendelkezést az azonos neműek házasságkötési jogáról – teljes bizonytalanságot teremtve ezáltal a 2008. májusi alkotmánybíróági döntést és a döntés alapján megkötött házasságokat illetően.

⁵⁴ MAN YEE 2010. 26. p.

⁵⁵ TONER 2004. 19. p.

Ezek után 2009. május 26-án a kaliforniai Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy fenntartja a népszavazás eredményét, ugyanakkor megerősíti a már megkötött homoszexuális házasságok jogszerűségét.

Végül idén februárban a San Franciscó-i Bíróság alkotmányellenesnek nyilvánította a fentebb említett 2008-as referendumot. „Az ügy innen a [szövetségi] Legfelsőbb Bíróság elé kerülhet, és ha ott is megerősítik, hogy az ilyesfajta tiltás alkotmányellenes, az az összes amerikai államban felülírja a házasságról szóló törvényeket és definíciókat.”⁵⁶

7.2.2. PORTUGÁLIA

Az országban egészen 1992-ig nem került sor a homoszexualitás dekriminalizációjára. Aztán 2001-ben hatályba lépett egy jogszabály Portugáliában, „amely – az azonos neműek partnerkapcsolata legalizálásának első lépéseként – a különnemű élettársakra irányadó rendelkezéseket és jogi védelmet kiterjesztette az azonos neműekre is”.⁵⁷

Megjegyezhető, hogy a portugál alkotmány alapján mind a házasság, mind pedig a bejegyzett élettársi kapcsolat bevezetésére a lehetőség adott volt, azonban a portugál törvényhozás 2010 februárjában a házasság mellett tette le voksát, így „az azonos neműek 2010. május 18. óta köthetnek házasságot Portugáliában, akkor írta alá a köztársasági elnök a még februárban elfogadott törvényt.”⁵⁸

7.3. ORSZÁGOK, AMELYEK AZ AZONOS NEMŰ SZEMÉLYEK SZÁMÁRA LEHETŐVÉ TESZIK A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT LÉTESÍTÉSÉT

Szintén egy újabb csoportot alkotnak azok az országok – és idetartozik hazánk, Magyarország is –, amelyek jogilag elismerik ugyan az azonos neműek párkapcsolatát, és a megfelelő regisztrációt követően a kapcsolatnak a különneműek által köthető házasságéhoz nagyon hasonló jellegű és terjedelmű jogokat tulajdonítanak, azonban a jogi elnevezés a házasság elnevezéstől szándékosan jól megkülönböztethető.

⁵⁶ http://index.hu/kulfold/usa/feher_haz/2012/02/08/alkotmanyellenes_volt_a_meleghezassag_betiltasa_kaliforniaban/

⁵⁷ SZEIBERT-ERDŐS Orsolya: Beszámoló az „Aktuális családjogi kérdések megítélése a különböző jogrendszerekben” – „Current Debates in Family Law around the Globe” – címmel 2008 júniusában, Utrechtben megtartott szakmai értekezletről. In: Családi Jog, 2008. VI. évf. 4. sz. 33. p.

⁵⁸ <http://www.hir24.hu/kulfold/2010/06/07/az-elso-meleghezassag-portugaliaban/>

7.3.1. DÁNIA⁵⁹

Az azonos nemű személyek együttélési formáinak jogi elismerésére irányuló kezdeményezés Skandináviából indult ki. Dánia volt a világon a legelső, amikor 1989-ben törvényi szinten szabályozta a kizárólag azonos nemű személyek által létesíthető bejegyzett élettársi kapcsolatot. „Ez a törvény kimondta, hogy minden egyéb jogszabályban szereplő házasság és házastárs kifejezések alatt a továbbiakban a bejegyzett élettársi kapcsolatban élőket és kapcsolatukat is érteni kell.”⁶⁰

E rendelkezéssel szemben azonban egy-két vonatkozásban a bejegyzett élettársi kapcsolattal együtt járó jogosultságok szűkebb körűek, mint a házastársakat megillető jogok. Ide tartozik például az a megszorítás, hogy a bejegyzett élettársak – a külföldről történő örökbefogadás kivételével⁶¹ – nem fogadhatnak örökbe közösen gyermeket, ahogyan az is, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat – ellentétben a házassággal – nem eredményez öröklésjogi joghatásokat.

Az egyházi ceremónia tartására irányuló korlátozás azonban már megszűnt, ugyanis a dán parlament 2012 júniusában elfogadta azt a törvényt, amely immáron az azonos nemű párok számára is biztosítja a templomi ceremónia lehetőségét az államvallásnak számító evangélikus egyház templomaiban is – ezzel mintegy külsőségeiben is a házasság rangjára emelve a bejegyzett élettársi kapcsolatot.

„Az evangélikus Dán Népegyház lelkészeinek egy része erőteljesen ellenzi az azonos neműek 'egyházi esküvőjét'. A törvény életbe lépését követően ők – saját döntésük alapján – megtagadhatják, hogy melegeket és leszbikusokat összehadjanak.”⁶²

A bejegyzett élettársi kapcsolat tehát – a nevétől eltekintve – már Dániában is, ahonnan eredetileg „útjára indult” – mind joghatásaiban, mind külsőségeiben – szinte azonos a házassággal.

7.3.2. FRANCIAORSZÁG⁶³

A Franciaországban 1999. november 16-án elfogadott törvény a Pacte Civil de Solidarité-ről, azaz a bejegyzett élettársi kapcsolatról azt a megoldást vezette be, hogy az

⁵⁹ Az eredeti törvény angol nyelven letölthető innen: <http://www.france.qrd.org/texts/partnership/dk/denmark-act.html>

⁶⁰ HEGEDŰS 2010. 147. p.

⁶¹ u.o.

⁶² http://index.hu/kulfold/2012/06/07/egyhazi_eskuvo_a_dan_melegeknek/

⁶³ A bejegyzett élettársi kapcsolatról /Pacte Civil de Solidarité/ szóló törvény eredeti nyelven letölthető innen: <http://www.pacs.com/>

új jogintézmény létesítésének lehetősége a heteroszexuális és a homoszexuális párok számára is nyitva áll. A francia polgári jog e jogintézményt a házasság alternatívájának tekinti az azonos nemű párok vonatkozásában, annál is inkább, mivel számos esetben a házassággal azonos jogokat és kötelezettségeket teremt a bejegyzett élettársak egymás közötti viszonyában.

Bejegyzett élettársi kapcsolatot két nagykorú, természetes személy köthet egymással. A nyilvántartásba vételre irányuló szerződést a feleknek az illetékes első fokú bíróság előtt kell megkötniük, „amiben lefektethetik a kettejük közötti vagyoni jogi rendszert, ellenkező esetben vagyoni közösség jön létre”.⁶⁴

„A megoldás joghatásait és létrejöttét tekintve óvatos egyensúlyozás: a házasságot mintázza, de precízen vigyáz a két intézmény éles elhatárolására.”⁶⁵ A szabályozás a bejegyzett élettársaknak egyebek között adójogi, munkajogi, szociális jogi kedvezményeket biztosít, ezen kívül valamelyik élettárs halála esetén a lakásbérleti jog továbbfolytatását is lehetővé teszi a túlélő számára.

Fontos különbség viszont, hogy a bejegyzett partnereket nem illeti meg a közös örökbefogadáshoz való jog, ezen kívül sem törvényes öröklési jogi státuszt, sem pedig tartási kötelezettséget nem keletkeztet a kapcsolat a felek között.

Érdekes fordulat a közelmúltból, hogy a francia családjogi miniszter bejelentése értelmében „a homoszexuális párok számára 2013 júniusától engedélyezett lesz a házasság és az örökbefogadás”.⁶⁶ A meleg és leszbikus pároknak „az új szabályozás következtében ugyanolyan jogaik és kötelezettségeik lesznek, mint bármilyen más házaspárnak.”

Látható tehát, hogy a francia szabályozás is hamarosan háromszintű lesz, és a homoszexuális párok jövőre már választhatnak, hogy házasságban, bejegyzett élettársi kapcsolatban vagy pedig de facto élettársakként kívánnak-e együtt élni.

7.3.3. NÉMETORSZÁG⁶⁷

„Németországban 2001 februárjában született meg a diszkrimináció eltörléséről szóló törvény, amely egyúttal megteremtette a bejegyzett partnerkapcsolat intézményét is.”⁶⁸

⁶⁴ MOLNÁR 2008. 247. p.

⁶⁵ HEGEDŰS 2010. 149. p.

⁶⁶ <http://www.hir24.hu/kulfold/2012/06/29/hazasodhatnak-a-melegek-franciaorszagban/>

⁶⁷ A német törvény letölthető innen: <http://everything2.com/title/Germany%2527s+Life+Partnership+Act>

A 2001. augusztus 1-jén hatályba lépett bejegyzett élettársi kapcsolatáról szóló törvény szabályozási koncepciója hagy némi kívánnivalót maga után. A törvény ugyanis az új jogintézményt a joghatásai tekintetében élesen elhatárolja a házasságtól, ugyanakkor a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését mégsem biztosítja a különnemű élettársak számára, csak kizárólag az azonos nemű párok részére⁶⁹, holott az élettársi kapcsolatok jogi helyzetének rendezése nagyon égető lenne – tekintve, hogy a német társadalmon belül igen jelentős számot képviselnek a különnemű élettársak.

A szabályozás értelmében „[a] partnerek egymás után törvényes örökösnek minősülnek, valamint a közös családi név viselésének a joga is megilleti őket”.⁷⁰

A bejegyzett élettársi kapcsolatáról szóló törvény módosítására 2004-ben került sor, amely változtatások révén a házasság és a bejegyzett partnerkapcsolat még inkább hasonlatossá vált egymáshoz: többek között lehetségessé vált az eljegyzés, a házastársakra alkalmazandó vagyoni jogi rendszer főszabálykénti alkalmazása, a mostohagyermek örökbefogadása, sor került a bontási okok harmonizációjára, azonban „a bejegyzett partnerek részéről történő közös örökbefogadást továbbra sem teszik lehetővé, annak feltétele ugyanis az örökbefogadók házassága”.⁷¹

A német Alkotmánybíróság határozott álláspontja szerint „házasság kizárólag egy férfi és egy nő között jöhet létre”, és – ahogyan az egy 2010-es ügy kapcsán világossá vált⁷² – ezen az alapon még arra sincsen lehetőség, hogy a német állampolgárok által külföldön kötött homoszexuális házasság Németországban jogi elismerésre kerüljön.

7.3.4. EGYESÜLT KIRÁLYSÁG⁷³

„Az Egyesült Királyság kormánya évekig annak ellenére nem foglalkozott a [homoszexuális] kérdéssel, hogy számos európai ország jogrendszere az azonos nemű személyek kapcsolatát rendezni igyekezett.”⁷⁴

2002-ben azonban történt egy nagyon fontos előrelépés: „a parlament elfogadott egy új törvényt az örökbefogadásról, amely elsőként tette lehetővé, hogy azonos nemű

⁶⁸ SZEIBERT-ERDŐS Orsolya: A családjogi változások iránya Angliában és Németországban – azonos neműek partnerkapcsolata, transznemű személyek jogállása, névviselés és házassági vagyoni jogi szerződés. In: Családi Jog, 2008. VI. évf. 1. sz. 39. p.

⁶⁹ TONER 2004. 25. p.

⁷⁰ HEGEDŰS 2010. 150. p.

⁷¹ SZEIBERT-ERDŐS 2008. /Családi Jog 2008. VI. évf. 1. sz./ 40. p.

⁷² http://www.boston.com/news/world/europe/articles/2010/06/15/german_seeks_homosexual_marriage_recognition/

⁷³ Az eredeti törvénytörzseveg innen letölthető: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/33/contents>

⁷⁴ SZEIBERT-ERDŐS 2008. /Családi Jog 2008. VI. évf. 1. sz./ 38. p.

párok, illetőleg házasságon kívül együttélő heteroszexuális párok jelentkezhessenek örökbefogadásra, amennyiben az örökbe fogadni kívánt gyermeknek valamelyik fél a vérszerinti szülője”.⁷⁵

Végül az országban a bejegyzett partnerkapcsolatról /“*civil partnership*”/ szóló törvényi szabályozás 2005. december 5-én lépett hatályba. A jogszabály kizárólag az azonos nemű személyek számára teszi lehetővé, hogy egymással bejegyzett partnerkapcsolatra lépjenek, amennyiben mindketten nagykorúak, egyik félnek sincs fennálló házassága vagy bejegyzett partnerkapcsolata, és nem állnak a törvény által tilalmazott rokoni viszonyban egymással.⁷⁶

A szabályozást több oldalról is érte kritika, „többek között az, hogy a különmemű partnerek kizárásával elmulasztja a kormány azt, hogy az ilyen élettársak helyzetén javítsanak”.⁷⁷

A törvény kiter a bejegyzett partnerek jogaira és kötelezettségeire, valamint a partnerkapcsolat bíróság általi megszüntetésére, amely rendelkezések nagyon hasonlítanak a házasságra vonatkozó szabályokra. A bejegyzett partnerkapcsolat joghatásai pedig a következők: „özvegyi nyugdíj, adókedvezmények, bevándorlási lehetőség, öröklési jog, lakásbérleti jog öröklése”.⁷⁸ A bejegyzett partnerek az új örökbefogadási törvény értelmében és a szerint jogosultak közösen örökbe fogadni.

Az Egyesült Királyságban tehát a házasság és a bejegyzett partnerkapcsolat közti legszembevetőbb különbség az elnevezésben van, egyébként a joghatásaik megközelítőleg azonosak.

Terjedelmi okokból itt térnék ki röviden arra, hogy az imént felvázolt brit minta alapján alakította ki 2010-ben **Írország** is a homoszexuális párkapcsolatokra vonatkozó szabályozási konstrukcióját. Az ír törvény⁷⁹ egy kétlépcsős modellt vezetett be: egyrészt szabályozza a de facto élettársi kapcsolatban élő homoszexuális és heteroszexuális párok bizonyos jogait és kötelezettségeit, másrészt létrehozott egy új jogintézményt, a bejegyzett partnerkapcsolatot.

⁷⁵ MAN YEE 2010. 33. p.

⁷⁶ GRAY, Nichola – BRAZIL, Dominic: Blackstone’s Guide to The Civil Partnership Act 2004. University Press. Oxford, 2005. 7. p.

⁷⁷ SZEIBERT-ERDŐS 2008. /Családi Jog 2008. VI. évf. 1. sz./ 38. p.

⁷⁸ HEGEDŰS 2010. 151. p.

⁷⁹ „The Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act”

7.3.5. CSEHORSZÁG⁸⁰

„Kelet-európai viszonylatban Csehország történelmet írt, amikor is a volt keleti blokk országai közül elsőként, 2006. július 1-jén jogi elismerésben részesítette a bejegyzett élettársi kapcsolatot.”⁸¹ A cseh szabályozás kizárólag az azonos nemű párokra terjed ki, rendelkezik a bejegyzett élettársi kapcsolat létrejöttéről, megszűnéséről, a felek jogairól és kötelezettségeiről, végül a regisztrálás menetéről.

„A regisztrált partnerkapcsolat jogkövetkezményei bizonyos esetben a házassághoz fűződő, míg más esetekben a házasságon kívüli partnerkapcsolattal járó joghatásokkal azonosak.”⁸²

A jogszabály az anyakönyvi bejegyzés követelményeként állítja a felekkel szemben a nagykorúságot, valamint legalább egyikük cseh állampolgár kell, hogy legyen. Hasonlóan a magyar szabályozáshoz, a cseh törvény is tiltja a közös névviselést, és hogy a bejegyzett élettársak közösen gyermeket fogadjanak örökbe, habár a bejegyzett partnerek a mostohagyermek vonatkozásában rendelkezhetnek bizonyos szülői jogokkal.

Kiemelendő, hogy a törvény értelmében „a regisztrált partner közeli hozzátartozóvá válik, megilleti továbbá a házastársat is megillető törvényes öröklés lehetősége, [...] illetve szociális juttatások”.⁸³

A bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnése bekövetkezik valamelyik fél halála vagy holtta nyilvánítása okán, valamint az illetékes bíróság erre irányuló döntése értelmében.

7.4. ORSZÁGOK, AMELYEKBE KÜLÖNBÖZŐ OKOKNÁL FOGVA NEM ISMERIK EL AZ AZONOS NEMŰ SZEMÉLYEK PÁRKAPCSOLATAIT

Legvégül azokról az országokról kell röviden szót ejteni, amelyekben a jelenlegi állapotok között, különböző természetű okokból kifolyólag az azonos nemű személyek párkapcsolati formái nem kerültek jogi elismerésre. A csoporton belül azonban muszáj tovább differenciálni, hiszen nagyon eltérően alakulnak az egyes országokban a háttérben meghúzódó okok.

⁸⁰ HEGEDŰS 2010. 152. p. és SZEIBERT-ERDŐS 2006. 32-34. p. alapján

⁸¹ MAN YEE 2010. 38. p.

⁸² SZEIBERT-ERDŐS 2006. 32. p.

⁸³ HEGEDŰS 2010. 152. p.

Beszélhetünk először azon országokról, amelyekben a homoszexuális párkapcsolatok állami elismerésére még nem került sor, de fontos, hogy már történtek olyan előrelépések e területen, vagy már előterjesztésre kerültek ezzel kapcsolatosan törvényjavaslatok, amelyek arra engednek következtetni, hogy a szabályozás már nem várat sokáig magára ezekben az országokban sem. Ide tartozik például Görögország vagy Olaszország. Bár „az olasz jogalkotó elzárkózik az azonos neműek házasságának elismerésétől, [...] több javaslat, tervezet készül, illetve készült folyamatosan”⁸⁴, amelyek elsősorban az azonos nemű személyek közti élettársi kapcsolat bevezetését szorgalmazzák.

Továbbá a kategórián belül megemlíthetők az egyes erősen vallásos országok: köztudott ugyanis, hogy bizonyos vallások szerint a homoszexualitás bűnnek számít. Ezen kívül ebbe a csoportba tartoznak egyes konzervatív országok, ahol az emberi jogok intézménye és az érvényesülésükért, illetőleg a diszkriminációval szemben folytatott küzdelem még nincs azon a szinten, hogy a homoszexuális párkapcsolatok állami elismeréséről lehessen beszélni. /ld. India, egyes afrikai országok/

Az iszlám országokban kifejezetten tiltott a homoszexualitás és minden vonatkozása: azt Isten ellen valónak tartják, ezáltal súlyos bűnnek. „A hét országból a világon, amelyek halálbüntetéssel szankcionálják a homoszexualitást, valamennyi muszlim.”⁸⁵

Hasonlóan vélekedik a kérdésről a zsidó vallás is: „[a] Tóra alapján az azonos nemű férfiak közösülése halálos bűnnek számít, [...] de az előírt halálbüntetést már évszázadok óta nem alkalmazzák.”⁸⁶ Fontos azonban, hogy a zsidó vallás szerint „[a] homoszexuális beállítottság önmagában nem számít bűnnek, hanem azzá válik, ha sor kerül a nemi aktusra.”⁸⁷ Érdekesség, hogy 2006-ban az izraeli Legfelsőbb Bíróság döntésében kötelezte a kormányt, hogy tegye lehetővé az izraeli állampolgárok tengerentúlon kötött meglegházasságainak állami nyilvántartásban történő regisztrálását.⁸⁸ Kiemelendő, hogy „az izraeli jog a hagyományokhoz való ragaszkodás mellett is hajlandóságot mutat a modern élet kihívásaihoz való alkalmazkodásra”⁸⁹: Izraelben az azonos neműek „élettársakként együtt élhetnek és a házasságra irányadó egyes jogok és kötelezettségek is alkalmazhatóak rájuk nézve.”⁹⁰

⁸⁴ SZEIBERT-ERDŐS 2008. /Családi Jog VI. évf. 4. sz./ 33. p.

⁸⁵ <http://www.economist.com/node/21546002>

⁸⁶ HEKA László: A zsidó jogrendszer alapjai. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2009. 100. p.

⁸⁷ u.o.

⁸⁸ MAN YEE 2010. 38-39. p.

⁸⁹ SZEIBERT-ERDŐS 2008. /Családi Jog VI. évf. 4. sz./ 33. p.

⁹⁰ u.o.

Habár a volt szocialista országokban már nem szankcionálják a homoszexualitást, azért ezen országok is mindenképpen ide sorolhatók annak okán, hogy a végbemenő rendszerváltozások ellenére is igen konzervatív nézeteket vallanak. „Csupán két ország szabályozza [...] az élettársi kapcsolat intézményét és – Csehország, valamint hazánk kivételével⁹¹ – egyik utódállam sem ismeri el az azonos neműek partnerkapcsolatát.”⁹²

⁹¹ a szerző korrekciója a hatályos jogi szabályozások fényében

⁹² SZEIBERT Orsolya: A házasságnak, az eljegyzésnek, az élettársi viszonyoknak és a házasság felbontásának szabályozása Kelet-Európában – Észtországtól Ukrajnáig. In: Családi Jog, 2011. IX. évf. 2. sz. 42. p.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Összegzőképpen elmondható, hogy a jelen dolgozatom középpontjába állított tematika korunk egyik legdinamikusabban fejlődő és változó jogterülete; mi sem bizonyítja ezt és a téma aktualitását jobban, minthogy a dolgozatírás ideje alatt is folyamatosan történtek változások a jognak ezen szegmensében: példának okáért az Amerikai Egyesült Államok további két tagállamában engedélyezték az azonos nemű személyek házasságkötését.

A saját nemükhöz vonzódó személyekkel szembeni társadalmi tolerancia a XXI. századi világban egyre inkább növekedő tendenciát mutat, még az egyes hagyományosan konzervatív vagy mélyen vallásos országokban is tanúi lehetünk bizonyos enyhüléseknek a homoszexualitás vonatkozásában.

Kijelenthetjük ugyanakkor, hogy a homoszexuális párok együttélési formáinak jogi elismerése az egyes országokban mindig valamilyen szintű társadalmi feszültség forrása lehet, még abban az esetben is, ha a tradicionálisan egy férfi és egy nő számára fenntartott házasság intézményét nem is nyitják meg az azonos nemű párok számára, pusztán egy „kvázi-házasság” vagy egy bejegyzett élettársi kapcsolat szintű jogi szabályozást tesz magáévá az adott állam.

Rátérve a hazai viszonyokra és szabályozásra, annyit szeretnék kiemelni, hogy de lege ferenda nem tartanám célszerűnek azt a megoldást, ha a bejegyzett élettársi kapcsolat végül nem kerülne be az Új Polgári Törvénykönyvbe. Véleményem szerint ugyanis ezzel az egész jogintézmény létjogosultsága, megítélése és ezáltal a 2010-ben hatályossá vált törvény értelmében megkötött bejegyzett élettársi kapcsolatok helyzete kérdőjeleződne meg.

Egy olyan élethelyzetben, ahol az egyik bejegyzett partner korábbi kapcsolatából származó vérszerinti gyermeke a bejegyzett élettársak közös háztartásban él és szocializálódik, az ilyen körülmények között élő gyermekek érdekeinek legteljesebb védelme érdekében mindenképpen indokolt lenne ezen családoknak is a megfelelő családjogi elismerése.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- § CSÚRI Éva: A házasság, az élettársi kapcsolat és a bejegyzett élettársi kapcsolat – I. In: Ügyvédek Lapja, 2008. XLVII. évf. 2. sz.
- § CSÚRI Éva: A házasság, az élettársi kapcsolat és a bejegyzett élettársi kapcsolat – II. In: Ügyvédek Lapja, 2008. XLVII. évf. 3. sz.
- § CSÚRI Éva: A házasság nem másolható. In: Ügyvédek Lapja, 2009. XLVII. évf. 2. sz.
- § CSÚRI Éva: A bejegyzett élettársi kapcsolat és az élettársi viszony igazolása. In: Ügyvédek Lapja, 2010. XLIX. évf. 4. sz.
- § CSÚRI Éva: Párkapcsolati formák a hatályos magyar jogban. A házasság, a bejegyzett élettársi kapcsolat és az élettársi viszony igazolása. In: Közjegyzők Közlönye, 2010. XIV. évf. 6. sz.
- § GRAY, Nichola – BRAZIL, Dominic: Blackstone's Guide to The Civil Partnership Act 2004. University Press. Oxford, 2005.
- § HEGEDŰS Andrea: Élettársi kapcsolat kontra házasság. Hasonlóságok és különbségek a hatályos magánjogban. In: Acta Universitas Szegediensis. Acta Juridica et Politica, 2006. LXVIII. évf. 9. sz.
- § HEGEDŰS Andrea: Az élettársi kapcsolat várható szabályozása a kodifikációs folyamat tükrében. In: Acta Conventus de Iure Civili, Tomus VII. Lectum Kiadó. Szeged, 2007.
- § HEGEDŰS Andrea: Családi jog. Egyetemi Jegyzet. Szeged, Kis-Ker Bt. 2009.
- § HEGEDŰS Andrea: Az élettársi kapcsolat a polgári jogi kodifikáció tükrében. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2010.
- § HEGEDŰS Andrea: Az azonos neműek élettársi kapcsolatának társadalmi és jogi megítélése az ókortól napjainkig. In: Jogelméleti Szemle, 2010. évi 2. sz.
- § HEGEDŰS Andrea: Eligazodás az élettársi kapcsolat különféle változatainak útvesztőjében. In: Acta Universitas Szegediensis. Acta juridica et politica, Szeged, 2011.
- § HEINERNÉ BARZÓ Tímea: Családi jog. Novotni Alapítvány. Miskolc, 2004.
- § HEKA László: A zsidó jogrendszer alapjai. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2009.
- § IZSÓNÉ ÁCS Alexandra: Házastárs vagy élettárs? – a két kapcsolati forma magánjogi jogkövetkezményeinek összehasonlítása. In: Családi Jog, 2005. III. évf. 4. sz.

- § JAKAB András: Az Alkotmánybíróság első határozata a bejegyzett élettársi kapcsolatáról. A házasság védelme és a jogbiztonság. In: Jogesetek Magyarázata, 2010. I. évf. 2. sz.
- § JOBBÁGYI Gábor: Személyi és családi jog. Szent István Társulat. Budapest, 2008.
- § KISS László: Gondolatok a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményéről. In: Tanulmányok Ádám Antal professor emeritus születésének 80. évfordulójára. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2010.
- § MAN YEE, Karen Lee: Equality, Dignity, and Same-Sex Marriage. A Rights Disagreement in Democratic Societies. Martinus Nijhoff Publishers. Leiden, The Netherlands, 2010.
- § MOLNÁR Sarolta Judit: Repedések a házasság intézményén. Az élettársi kapcsolat hatása, nemzetközi tendenciák: betekintés a spanyol jogba, hazai lehetőségek. In: Iustum Aequum Salutare, 2009. V. évf. 4. sz.
- § NESTOR, Jim: An Introduction to Irish Family Law. Gill & MacMillan. Dublin, 2011.
- § SCHANDA Balázs – MOLNÁR Sarolta: A házasság védelme és a családjog – Egy amerikai kísérlet tanulságai. In: Családi Jog, 2012. X. évf. 1. sz.
- § SOMFAI Balázs: Családjog. Dialóg Campus Kiadó. Pécs, 2012.
- § SZEIBERT-ERDŐS Orsolya: Azonos neműek házasságát, regisztrált partnerkapcsolatát érintő változások Európában. In: Családi Jog, 2006. IV. évf. 4. sz.
- § SZEIBERT-ERDŐS Orsolya: A családjogi változások iránya Angliában és Németországban – azonos neműek partnerkapcsolata, transznemű személyek jogállása, névviselés és házassági vagyoni szerződés. In: Családi Jog, 2008. VI. évf. 1. sz.
- § SZEIBERT-ERDŐS Orsolya: Beszámoló az „Aktuális családjogi kérdések megítélése a különböző jogrendszerekben” – „Current Debates in Family Law around the Globe” – címmel 2008 júniusában, Utrechtben megtartott szakmai értekezletről. In: Családi Jog, 2008. VI. évf. 4. sz.
- § SZEIBERT Orsolya: Családot, családjogot érintő változások Franciaországban, Görögországban, Hollandiában és Szerbiában. In: Családi Jog, 2010. VIII. évf. 2. sz.
- § SZEIBERT Orsolya: Házasság és házasságon kívüli partnerkapcsolatok: élettársak és bejegyzett élettársak. In: Családi Jog, 2010. VIII. évf. 4. sz.
- § SZEIBERT Orsolya: A házasságnak, az eljegyzésnek, az élettársi viszonynak és a házasság felbontásának szabályozása Kelet-Európában – Észtországtól Ukrajnáig. In: Családi Jog, 2011. IX. évf. 2. sz.

- § SZEIBERT Orsolya: A házasságon kívüli partnerkapcsolatok rendezése, valamint a dajkaanyaság kérdései. In: Családi Jog, 2011. IX. évf. 3. sz.
- § SZEIBERT Orsolya: A családjog jövője Európában. In: Családi Jog, 2011. IX. évf. 4. sz.
- § TONER, Helen: Partnership Rights, Free Movement, and EU Law. Modern Studies in European Law. Hart Publishing. Oxford, England, 2004.

INTERNETES FORRÁSOK⁹³

- § <http://everything2.com/title/Germany%2527s+Life+Partnership+Act>
- § http://index.hu/kulfold/2012/06/07/egyhazi_eskuvo_a_dan_melegeknek/
- § http://index.hu/kulfold/usa/feher_haz/2012/02/08/alkotmanyellenes_volt_a_meleghazassag_betiltasa_kaliforniaban/
- § http://www.boston.com/news/world/europe/articles/2010/06/15/german_seeks_homosexual_marriage_recognition/
- § <http://www.economist.com/node/21546002>
- § <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2001/en20010950.pdf>
- § <http://www.france.qrd.org/texts/partnership/dk/denmark-act.html>
- § <http://www.france.qrd.org/texts/partnership/se/sweden-act.html>
- § <http://www.hir24.hu/kulfold/2010/06/07/az-elso-meleghazassag-portugaliaban/>
- § <http://www.hir24.hu/kulfold/2010/07/15/engedelyeztek-a-meleghazassagot-argentinaban/>
- § <http://www.hir24.hu/kulfold/2012/02/14/washingtonban-is-hazasodhatnak-a-melegek/>
- § <http://www.hir24.hu/kulfold/2012/02/24/ujabb-allamban-hazasodhatnak-a-melegek/>
- § <http://www.hir24.hu/kulfold/2012/05/10/obama-tamogatja-a-meleghazassagokat/>
- § <http://www.hir24.hu/kulfold/2012/06/29/hazasodhatnak-a-melegek-franciaorszagban/>
- § <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/33/contents>
- § <http://www.origo.hu/nagyvilag/20110625-new-york-allamban-is-engedelyeztek-a-melegek-hazassagat.html>
- § http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/bld_2006-2009/veiledninger-og-brosjyrer/2001/registered-partnership---word.html?id=419368

⁹³ Valamennyi internetes forrás utolsó letöltési ideje: 2012. október 16.

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK, ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI HATÁROZATOK

- § 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról
 - § 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
 - § 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről
 - § 1982. évi 17. törvényerejű rendelet az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről
 - § 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről
 - § 2007. évi CLXXXIV. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatáról (nem lépett hatályba)
 - § 2008. évi XLV. törvény az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról
 - § 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatáról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról
 - § Magyarország Alaptörvénye
-
- § 1097/B/1993. AB határozat
 - § 14/1995. (III. 13.) AB határozat
 - § 65/2007. (X. 18.) AB határozat
 - § 75/2007. (X. 19.) AB határozat
 - § 21/B/2008. AB határozat
 - § 154/2008. (XII. 17.) AB határozat
 - § 533/B/2009. AB határozat
 - § 32/2010. (III. 25.) AB határozat